RIMSKI MISAL
OPĆA UREDBA

© Hrvatska biskupska konferencija, Kaptol 22, Zagreb
Izdaje: Kršćanska sadašnjost d.o.o., Marulićev trg 14, Zagreb
Tisak Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb ISBN 953-11-0037-3
Naklada: 1.000

RIMSKI MISAL

PRERAĐEN PREMA ODLUCI SVETOGA EKUMENSKOGA SABORA DRUGOGA VATIKANSKOG OBJAVLJEN VLAŠĆU PAPE PAVLA VI. PREUREĐEN BRIGOM PAPE IVANA PAVLA II.

OPĆA UREDBA

Iz trećega tipskog izdanja

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST
ZAGREB
2004.

UVODNA RIJEČ

Treće tipsko izdanje *Rimskoga misala* ugledalo je svjetlo dana 2002. godine. Ubrzo nakon toga Biskupska komisija Hrvatske biskupske konferencije za liturgiju započela je s izradom njegovoga hrvatskog izdanja. Prvi plod toga rada je prijevod *Opće uredbe Rimskog misala,* koji je Hrvatska biskupska konferencija odobrila na svom plenarnom zasjedanju u Hvaru 27. - 29. listopada 2003. godine i odlučila da se zasebno tiska prije izrade cjelovitoga teksta Misala.

Opću uredbu trećega izdanja Rimskoga misala predajemo našoj javnosti o četrdesetoj obljetnici liturgijske Konstitucije *»Sacrosanctum Concilium«* (4. prosinca 1963.), dokumenta II. vatikanskog sabora koji je pokrenuo liturgijsku obnovu. Svojim sadržajem *Uredba* je snažan poticaj da u svakoj župi pristupimo provjeri stanja liturgijske obnove. To je važan zadatak jer liturgija je, kako uči II. vatikanski sabor, *»vrhunac prema kojemu teži djelatnost Crkve i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga«* (SC 10) i jer *»postoji veoma tijesan i organićki odnos između liturgijske obnove i obnove cjelokupnoga života Crkve«* (Papa Ivan Pavao II., *Dominicae Cenae,* 13).

Opća uredba nije običan uvod u Rimski misal ili zbir rubrika, nego pravi teološko-liturgijski, pastoralni, duhovni i praktični direktorij za slavljenje euharistije. Stoga će je uzimati u ruke svećenici, njihovi pastoralni suradnici, profesori i studenti teologije, svi oni koji po svom poslanju i struci imaju obvezu promicati ispravno razumijevanje i oblikovanje euharistije, održavanje kateheza ili stručnih predavanja o njoj, uređenje liturgijskoga prostora, pomna priprava slavlja, raspored službi i aktivno sudjelovanje svih vjernika.

Hrvatski prijevod *Opće uredbe* dobit će punu službenost kada ga zajedno s Misalom potvrdi Zbor za bogoštovlje i disciplinu sakramenata u Rimu. Dok se ne izradi cjeloviti tekst hrvatskoga izdanja Misala, *Opća uredba* ostaje načelno otvorena daljnjim mogućim poboljšanjima, u prvome redu glede hrvatskoga liturgijskog nazivlja.

Neka Božji blagoslov pomogne da *Opća uredba* trećega izdanja Rimskoga misala doprinese liturgijskoj obnovi Crkve u hrvatskom narodu u duhu II. vatikanskog sabora.

U Požegi, na svetkovinu Bogojavljenja, 6. siječnja 2004. godine.

+ ANTUN ŠKVORČEVIĆ,
požeški biskup, predsjednik
Biskupske komisije HBK za liturgiju

OPĆA UREDBA RIMSKOGA MISALA

UVOD

1. Krist Gospodin zapovjedio je da se za vazmenu večeru, koju se spremao slaviti sa svojim učenicima i na kojoj je ustanovio žrtvu svoga tijela i krvi, pripravi veliko prostrto blagovalište *(Lk* 22,12). Crkva je uvijek smatrala da se ta zapovijed i nje tiče kad odlučuje o onome što se odnosi na raspoloživost ljudi, na mjesta, obrede i na obrasce vezane za slavljenje presvete euharistije. Novi dokaz te brige Crkve, njezine vjere i neumanjene ljubavi prema uzvišenome otajstvu euharistije, današnje su odredbe, propisane na temelju volje općega sabora Drugoga vatikanskoga, kao i novi Misal kojim će se odsada u slavljenju mise služiti Crkva rimskoga obreda. To svjedoči njezinu stalnu i neprekinutu predaju, premda su uvedene i neke novosti.

Svjedočanstvo nepromijenjene vjere

2. Žrtvenu je narav mise, u skladu s cjelokupnom predajom Crkve, svečano ustvrdio Tridentski sabor,1 a Drugi vatikanski sabor ponovno ju je izrazio donijevši o misi ove znakovite riječi: »Naš je Spasitelj na Posljednjoj večeri ustanovio euharistijsku žrtvu svoga tijela i krvi, da žrtvu na križu ovjekovječi kroz stoljeća, sve dok ne dode te tako Crkvi, ljubljenoj zaručnici, povjeri spomenčin svoje smrti i uskrsnuća«.2 To što Sabor ovako naučava, trajno izriču misni obrasci. Uistinu, nauk koji se zbijeno naznačuje u ovoj rečenici, prisutnoj već u starome sakramentaru, obično zvanom Leonovskim: »kad god se slavi spomen ove žrtve, izvršuje se djelo našega otkupljenja«3, prikladno se i točno tumači u euharistijskim molitvama. U njima se svećenik - u anamnezi - obraća Bogu i u ime svega naroda iskazuje mu hvalu i prinosi žrtvu živu i svetu, prinos Crkve i žrtvu čijim nam se žrtvovanjem Bog htio umilostiviti;4 i moli da tijelo i krv Kristova budu Ocu žrtva ugodna i svemu svijetu spasonosna.5 Tako u novome Misalu pravilo molitve Crkve odgovara stalnome pravilu vjerovanja, koje nas opominje daje, izuzevši različit način prinošenja, jedno te isto žrtva križa i njezino sakramentalno obnavljanje u misi, koju je Krist Gospodin na Posljednjoj večeri ustanovio i apostolima zapovjedio daje prinose njemu na spomen te da je stoga misa istodobno žrtva hvale, zahvaljivanja, pomirenja i zadovoljštine.

3. I divno otajstvo stvarne prisutnosti Gospodinove pod euharistijskim prilikama, koje Drugi vatikanski sabor6 i drugi dokumenti učiteljstva Crkve' potvrđuju u istome smislu i istim riječima kako gaje Tridentski sabor predložio za vjerovanje,8 misno slavlje očituje ne samo samim riječima posvete, po kojima se Krist transupstancijacijom uprisutnjuje, nego također osjećajem i iskazivanjem najvećega štovanja i klanjanja, koje je u euharistijskoj liturgiji uobičajeno. Iz toga se razloga kršćanski narod potiče da na Veliki četvrtak Gospodnje večere i na svetkovinu Presvetoga tijela i krvi Kristove posebno časti ovo divno otajstvo klanjajući mu se.

4. A narav ministerijalnoga svećeništva, koje je vlastito biskupu i prezbiteru, koji u Kristovoj osobi prinose žrtvu i predsjedaju skupu svetoga naroda, odsijeva iz samoga obrednoga oblika i iz posebnoga mjesta i posebne službe istoga svećenika. Smisao pak ove službe izriče se te jasno i šire razlaže u predslovlju Mise posvete ulja na Veliki četvrtak; toga se naime dana slavi i spomen ustanovljenja svećeništva. U njemu se osvjetljuje podjeljivanje svećeničke vlasti, izvršeno polaganjem ruku; a sama se ta vlast opisuje, navođenjem pojedinih službа, kao nastavljanje vlasti Krista, vrhovnoga svećenika Novoga saveza.

5. No, ta narav ministerijalnoga svećeništva ukazuje i na jedno drugo svećeništvo koje je od velikoga značenja. To je kraljevsko svećeništvo svih vjernika, čija se duhovna žrtva izvršuje službom biskupa i prezbitera u jedinstvu sa žrtvom Krista, jedinoga posrednika.' Slavljenje euharistije uistinuje djelo svekolike Crkve: u njoj svatko vrši samo ono i sve ono što na nj spada prema svome položaju u narodu Božjem. Time se također jače ističu neka načela liturgijskoga slavljenja kojima se kroz stoljeća katkad posvećivalo premalo pažnje. Ovaj je narod naime Božji narod, stečen Kristovom krvlju, što ga Gospodin okuplja i svojom riječi hrani; narod pozvan na to da pred Boga iznosi molbe svekolike ljudske obitelji; narod što prinosi Kristovu žrtvu kao zahvalu za otajstvo spasenja u Kristu; narod, konačno, koji zajedništvom u tijelu i krvi Kristovoj postaje jedno. Ovaj narod, premda je po svome podrijetlu svet, ipak samim svjesnim, djelatnim i plodnim sudjelovanjem u euharistijskome otajstvu neprekidno raste u svetosti.10

Izraz neprekinute predaje

6. Drugi vatikanski sabor u odredbama o obnovi Reda mise odredio je, među ostalim, i to da se neki obredi vrate »na prvotno pravilo svetih Otaca«,11 služeći se pri tome očito istim riječima kao i sv. Pio V. u Apostolskoj konstituciji »Quo primum «, kojom je 1570. objavljen Tridentski misal. Doista, sama ta podudarnost u riječima već pokazuje da oba Rimska misala, usprkos četiristoljetnomu vremenskom razmaku, sadrže istu i jednaku predaju. A ako se prosude unutarnji čimbenici te predaje, također se vidi daje drugi izvrsno i sretno poboljšao onaj prvi.

7. U onim teškim vremenima, kada je doveden u sumnju katolički nauk vjere o žrtvenoj naravi mise, o ministerijalnome svećeništvu, o stvarnoj i trajnoj Kristovoj prisutnosti pod euharistijskim prilikama, sv. Piju V. bilo je ponajprije stalo do toga da sačuva noviju predaju, koja je neopravdano bila napadnuta, a tek je neznatne promjene uveo u sveti obred. I doista, onaj Misal iz godine 1570. samo se malo razlikuje od prvoga tiskanoga misala godine 1474., koji opet, dakako, vjerno slijedi misal iz vremena pape Inocenta III. Nadalje, kodeksi Vatikanske knjižnice, premda su uveli neka izričajna poboljšanja, u tadašnjemu su proučavanju »starih i priznatih autora« omogućili tek istraživanje srednjovjekovnih liturgijskih komentara.

8. Danas je, naprotiv, ono »pravilo svetih Otaca« što su ga slijedili popravljači misala sv. Pija V. obogaćeno nebrojenim znanstvenim radovima. Naime, nakon što je prvi put 1571. tiskom izdan sakramentar zvan Grgurovski, učestala su kritička izdanja starih rimskih i ambrozijanskih sakramentara kao i hispanskih i galskih liturgijskih knjiga, koje su iznijele na svjetlo mnoge do tada nepoznate molitve velike duhovne vrijednosti. Isto tako predaje ranih stoljeća, prije nego su nastali istočni i zapadni obredi, sada su bolje razaznatljive stoga što su pronađeni toliki novi liturgijski spomenici. Osim toga, uznapredovalo proučavanje svetih Otaca proželo je teologiju euharistijskoga otajstva svjetlom nauka najizvrsnijih Otaca kršćanske starine, kao što su: sv. Irenej, sv. Ambrozije, sv. Ciril Jeruzalemski, sv. Ivan Zlatousti.

9. Stoga »pravilo svetih Otaca« traži ne samo da se sačuva ono što su nam predali naši najbliži prethodnici, nego da se obuhvate i dublje ispitaju sva prošla razdoblja Crkve i svi načini na koje je ona izražavala jednu vjeru u tako različitim kulturama kao što su semitska, grčka, latinska. Takav širi pregled omogućuje nam da uvi-

dimo kako Duh Sveti daruje Božjemu narodu čudesnu vjernost u očuvanju nepromijenjenoga poklada vjere, usprkos tolikoj različitosti molitava i obreda.

Prilagođivanje novim prilikama

10. Novi je Misal svjedočanstvo molitvenoga pravila Rimske crkve. On čuva poklad vjere što su ga predali noviji sabori, ali sa svoje strane predstavlja i značajan napredak u liturgijskoj predaji. Kad su naime oci Drugoga vatikanskoga sabora ponavljali dogmatske tvrdnje Tridentskoga sabora, govorili su to u posve drukčijim prilikama u svijetu; zato su za pastoralni rad namjerno dali prijedloge i savjete kakvi se pred četiri stoljeća nisu mogli ni predvidjeti.

11. Već je Tridentski sabor priznao veliku katehetsku vrijednost što je ima slavljenje mise, no nije mogao iz toga izvesti sve zaključke potrebne za život. Mnogi su uistinu zahtijevali da bi u vršenju euharistijske žrtve dolikovalo služiti se narodnim jezikom. Sabor je s obzirom na taj zahtjev smatrao svojom dužnošću - uzimajući u obzir tadašnje prilike - ponovno naglasiti predani nauk Crkve, prema kojemu je euharistijska žrtva prije svega čin samoga Krista te njezina vlastita djelatna snaga ne ovisi o načinu na koji vjernici u njoj sudjeluju. Zato je izrekao ove čvrste, ali ujedno odmjerene riječi: »Iako misa sadrži bogatu pouku za vjerni puk, ipak se očima nije činilo korisnim da se ona nesmetano slavi na narodnome jeziku.«12 A izrijekom je osudio onoga tko bi mislio da »obred Rimske crkve, u kojem se tihim glasom govori dio Kanona i riječi posvećenja, valja osuditi ili da bi se misa trebala slaviti samo na narodnome jeziku«.13 Ipak, dok je sjedne strane zabranio uporabu narodnoga jezika u misi, s druge strane je pastirima duša zapovjedio da to nadomjeste prikladnom katehezom: »Da ne bi ovce Kristove gladovale... sveti Sabor naređuje pastirima i svim dušobrižnicima da često za vrijeme misnoga slavlja, bilo sami bilo preko drugih, protumače nešto od onoga što se u misi čita te da, osobito u nedjelje i blagdane, među drugim stvarima izlože nešto od otajstva ove presvete žrtve.«14

12. Drugi vatikanski sabor, koji se sastao radi toga da bi Crkvu prilagodio potrebama njezine apostolske službe u našim vremenima, duboko je - kao i Tridentski - upoznao poučnu i pastoralnu narav svete Eturgije.15 I budući da nitko od katolika ne bi zanijekao

zakonitosti ni djelotvornosti svetoga obreda na latinskome jeziku, mogao je također dopustiti: »Nerijetko će biti vrlo korisno za puk upotrijebiti narodni jezik«, te dao ovlast da se i upotrijebi.16 Oduševljenje s kojim je ova odluka posvuda prihvaćena brzo je dovelo do toga da se pod vodstvom biskupa i same Apostolske stolice sva slavlja sa sudjelovanjem naroda mogu vršiti na narodnome jeziku, kako bi se potpunije shvaćalo otajstvo što se slavi.

13. Ipak, budući da je uporaba narodnoga jezika u svetoj liturgiji sredstvo, premda vrlo važno, da bi se što jasnije izrazila kateheza otajstva što ga slavlje sadrži, Drugi je vatikanski sabor osim toga upozorio na to da valja provesti neke odredbe Tridentskoga sabora, koje nisu svuda bile prihvaćene, kao stoje odredba da se nedjeljama i blagdanima drži homilija17 i mogućnost da se u same svete obrede umetnu neke napomene.18 Drugi je vatikanski sabor naročito preporučio »ono savršenije sudjelovanje u misi kojim vjernici nakon svećenikove pričesti blaguju tijelo Gospodnje od te iste žrtve«.19 On je i potaknuo da se ostvari druga želja tridentskih otaca, to jest da se potpunije sudjeluje u svetoj euharistiji »time što se u pojedinim misama vjernici koji sudjeluju u slavlju neće pričestiti samo duhovno nego i sakramentalnim blagovanjem euharistije«.20

14. U istome duhu i potaknut pastoralnim nastojanjem, mogao je Drugi vatikanski sabor preispitati tridentsku odredbu o pričesti pod objema prilikama. Naime, budući da se danas ne dovodi u sumnju nauk o punoj snazi pričesti u kojoj se euharistija prima samo pod prilikom kruha, Sabor je u određenim slučajevima dopustio pričest pod objema prilikama, gdje jasniji oblik sakramentalnoga znaka pruža priliku dubljega shvaćanja otajstva u kojemu vjernici sudjeluju.21

15. Tako Crkva ostaje vjerna svojoj zadaći učiteljice istine te čuva »staro«, to jest poklad predaje, a izvršuje i svoju dužnost da istražuje i mudro primjenjuje »novo« (usp. *Mt* 13, 52). Jedan dio novoga Misala jasnije usmjeruje molitve Crkve na potrebe našega vremena. To su poglavito obredne mise i mise za razne potrebe. U njima se predaja i novost međusobno prikladno združuju. Tako, dok su mnogi obrasci - uzeti iz najstarije predaje Crkve - ostali netaknuti i već poznati iz mnogih izdanja samoga Rimskoga misala, mnogi su drugi prilagođeni današnjim zahtjevima i prilikama, a neki opet, kao što su molitve za Crkvu, za laike, za posvetu ljudskoga rada, za zajednicu svih naroda, za neke potrebe vlastite našemu vremenu,

sastavljeni su posve iznova, na temelju misli, a često i samih izraza iz novih saborskih dokumenata. Zbog istoga pristupa novim prilikama sadašnjega svijeta nije se smatralo da se nanosi kakva nepravda tako časnom blagu ako se u uporabi tekstova najstarije predaje neke misli izmijene, kako bi se sam govor prikladnije usuglasio s jezikom današnje teologije i odrazio istinsko stanje postojećega uređenja Crkve. Tako su promijenjene neke riječi koje se odnose na vrednovanje i uporabu zemaljskih dobara, kao i na ono što je označavalo neki oblik izvanjske pokore, vlastite drugim razdobljima Crkve. Na taj su način napokon liturgijske odredbe Tridentskoga sabora u mnogim dijelovima prikladno nadopunjene i usavršene načelima Drugoga vatikanskoga sabora. To je naposljetku ostvarilo nastojanja da se vjernici više približe svetoj liturgiji stoje bilo poduzimano tijekom ova četiri stoljeća, poglavito pak u novije doba, ponajviše nastojanjem oko liturgije koju su promicali sv. Pio X. i njegovi nasljednici.

GLAVA I.
VAŽNOST I DOSTOJANSTVO EUHARISTIJSKOGA SLAVLJA

16. Misno slavlje, kao djelo Krista i hijerarhijski uređenoga Božjega naroda, središte je svega kršćanskoga života, kako za opću Crkvu tako i za mjesnu, ali i za pojedine vjernike.22 To je slavlje ujedno vrhunac djela kojim Bog posvećuje svijet u Kristu i štovanja koje ljudi iskazuju Ocu klanjajući mu se po Kristu, Božjemu Sinu u Duhu Svetome.23 U njemu se, nadalje, tijekom godine otajstva otkupljenja tako obnavljaju da se na neki način ponovno uprisutnjuju.24 Drugi pak sveti čini i sva djela kršćanskoga života s njim su povezana, iz njega proviru i na nj su upućena.25

17. Stoga je veoma važno da se slavlje mise ili Gospodnje večere tako uredi da sveti služitelji i vjernici, sudjelujući prema svome stanju, crpe iz njega potpunije one plodove26 za čije je postizanje Krist Gospodin i ustanovio euharistijsku žrtvu svoga Tijela i svoje Krvi i povjerio je ljubljenoj zaručnici Crkvi, kao spomenčin svoje muke i uskrsnuća.27

18. To će se prikladno ostvariti ako se, poštujući vlastitosti i druge okolnosti svake pojedine liturgijske zajednice, svekoliko slavlje tako uredi te ono uvede vjernike u ono svjesno, djelatno i potpuno sudjelovanje, tijelom i duhom, prožeto vjerom, ufanjem i ljubavlju, koje Crkva jako želi i koje zahtijeva sama narav slavlja, a kršćanski narod ima snagom krštenja na nj pravo i dužnost.28

19. Premda katkada nije moguće da vjernici budu prisutni i da djelatno sudjeluju, čime se jasnije očituje crkvenu narav slavlja,29 ipak euharistijsko slavlje uvijek ima svoju djelotvornost i dostojanstvo, budući daje ono djelo Krista i Crkve, kojim svećenik vrši svoju osobitu službu i uvijek djeluje na spas naroda. Njemu se stoga preporučuje da i svakodnevno, ako je moguće, slavi euharistijsku žrtvu.30

20. Budući da se euharistijsko slavlje, kao i svekolika liturgija, vrši vidljivim znakovima, koji hrane, jačaju i izražavaju vjeru,31 veoma veliku brigu treba posvetiti odabiranju i raspoređivanju onih osnovnih od Crkve predloženih oblika i elemenata koji će, poštujući okolnosti osoba i mjesta, jače promicati djelatno i puno sudjelovanje i bolje odgovarati duhovnoj dobrobiti vjernika.

21. Stoga ova Uredba nastoji dati opće smjernice da bi se prema njima prikladno uredilo euharistijsko slavlje, a isto tako nastoji iznijeti pravila kojima se ureduju pojedini oblici slavlja.32

22. Slavljenje pak euharistije ima najvišu vrijednost u partikularnoj Crkvi. Dijecezanski je biskup naime, kao prvi djelitelj Božjih otajstava u partikularnoj Crkvi koja mu je povjerena, moderator, promicatelj i čuvar cjelokupnoga liturgijskoga života. 33 U slavljima kojima on predsjeda, a osobito u slavljenju euharistije koje on sam predvodi, a sudjeluju prezbiteri, đakoni i narod, očituje se otajstvo Crkve. Stoga ovakva misna slavlja moraju biti primjer u cijeloj biskupiji. On se mora također brinuti da prezbiteri, đakoni i vjernici laici dolaze do sve dubljega razumijevanja istinskoga smisla obreda i liturgijskih tekstova te da tako budu uvođeni u djelatno i plodonosno slavljenje euharistije. Iz istoga će razloga bdjeti da se povećava dostojanstvo samih slavlja, čemu ponajviše pridonosi ljepota svetoga mjesta, glazbe i umjetnosti.

23. Osim toga, kako bi slavlje više odgovaralo odredbama i duhu svete liturgije, a i da bi se povećala njezina pastoralna djelotvornost, u ovoj se Općoj uredbi i u Redu mise izlažu neke prilagodbe i preuredbe.

24. Te se prilagodbe ponajviše sastoje u odabiru nekih obreda ili tekstova, tj. pjesama, čitanja, molitava, zaziva i kretnja koji više odgovaraju potrebama, pripravljenosti i duhu onih koji sudjeluju, a povjeravaju se svećeniku slavitelju. Ipak, neka svećenik ima na umu daje služite!) svete liturgije i da mu nije dopušteno po svome nahođenju u misnome slavlju nešto dodavati, oduzimati ili mijenjati.34

25. Osim toga, u Misalu su na pripadnome mjestu naznačene neke prilagodbe koje se, prema Konstituciji o svetoj liturgiji, tiču bilo dijecezanskoga biskupa, bilo konferencije biskupi33 *(usp.* dolje *br. 387, 388-393).*

26. Glede pak različitosti i dubljih prilagodba koje su sadržane u predajama i duhu pojedinih naroda i krajeva, a treba ih uvesti u smislu čl. 40. Konstitucije o svetoj liturgiji, neka se obdržava ono što se u Uputi »O rimskoj liturgiji i inkulturaciji«36 i niže izlaže *(br. 395-399).*

GLAVA II.
USTROJSTVO MISE, NJEZINE SASTAVNICE I DIJELOVI

I. OPĆE USTROJSTVO MISE

27. U misi ili večeri Gospodnjoj Božji se narod okuplja u jedno, pod predsjedanjem svećenika koji djeluje u osobi Isusa Krista, da proslavi Gospodnji spomenčin ili euharistijsku žrtvu.37 Stoga za takav mjesni zbor svete Crkve na poseban način vrijedi Kristovo obećanje: »Gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja medu njima« *(Mt* 18, 20). U misnome naime slavlju, koje ovjekovječuje žrtvu križa, 33 Krist je stvarno prisutan u samome skupu, sabranome u njegovo ime, u osobi služitelja, u svojoj riječi te supstancijalno i trajno pod euharistijskim prilikama.39

28. Misa se na neki način sastoji od dvaju dijelova: od liturgije riječi i euharistijske liturgije, koje su tako usko međusobno povezane da tvore jedan bogoštovni čin.40 U misi se, naime, pripravlja kako stol Božje riječi tako i Kristova tijela, s kojega vjernici primaju pouku i okrjepu.41 Neki pak obredi slavlje otvaraju, a neki ga zaključuju.

II. RAZNE SASTAVNICE MISE

Čitanje i tumačenje Božje riječi

29. Kad se u Crkvi čita Sveto pismo, tada sam Bog govori svomu narodu, a Krist, prisutan u svojoj riječi, navješćuje evanđelje. Stoga svi moraju s poštovanjem slušati čitanja Božje riječi, jer su ona vrlo važna sastavnica liturgije. Premda je Božja riječ u čitanjima iz Svetoga pisma upravljena svim ljudima svih vremena te im je razumljiva, ipak se njezino punije razumijevanje i djelotvornost osnažuje živim izlaganjem, to jest homilijom, koja je dio liturgijskoga čina.42

Molitve i ostali dijelovi koji pripadaju svećeniku

30. Od dijelova koji pripadaju svećeniku prvo mjesto zauzima »euharistijska molitva«, koja je vrhunac čitavoga slavlja. Zatim dolaze molitve, to jest zborna, nad prinosima i popričesna. Svećenik, koji predsjeda skupu u osobi Kristovoj, te molitve upravlja Bogu u

ime čitavoga svetoga puka i svih nazočnih.43 S pravom se, dakle, zovu »predsjedateljske molitve«.

31. Isto tako, svećeniku u službi predsjedatelja sabrane zajednice pripada i to da joj upravi neke poticaje što ih obred predviđa. Gdje se rubrikama određuje, slavitelj ih može prilagoditi razumijevanju sudionika; neka se svećenik pobrine da sam uvijek sačuva smisao poticaja koji se predlažu u Misalu i da ih izrazi vrlo kratko. Svećeniku predsjedatelju pripada također ravnati navještajem Božje riječi i podijeliti završni blagoslov. Uz to mu je slobodno vrlo kratko, nakon početnoga pozdrava i prije pokajničkoga čina, vjernike uvesti u misu dana; prije čitanja u liturgiju riječi; u euharistijsku molitvu prije predslovlja, ali nikada unutar same molitve; isto tako prije otpusta zaključiti cjelokupni sveti čin.

32. Narav »predsjedateljskih« dijelova traži da se oni izgovaraju jasno i glasno te da ih svi pozorno slušaju.44 Stoga, dok ih svećenik izgovara, neka se što drugo ne moli i ne pjeva, a orgulje ili druga glazbala neka šute.

33. Svećenik naime kao predsjedatelj iznosi molitve u ime Crkve i okupljene zajednice, a katkada dakako i u svoje ime, da bi svoju službu mogao izvršiti s većom sabranošću duha i pobožnošću. Takve se molitve - koje se predlažu prije evanđelja, pri pripravi darova, kao i prije i poslije svećenikove pričesti - govore tiho.

Drugi obrasci u slavlju

34. Budući da misno slavlje po svojoj naravi ima »zajedničarsko« obilježje,45 poklici i dijalozi između svećenika i okupljenih vjernika veoma su važni:46 doista, nisu to samo vanjski znakovi zajedničkoga slavljenja, nego oni promiču i ostvaruju zajedništvo svećenika i naroda.

35. Poklici i odgovori vjernika na svećenikove pozdrave i molitve tvore onaj stupanj djelatnoga sudjelovanja što ga sabrani vjernici trebaju ostvariti u svakome obliku mise, kako bi se jasno izražavao i promicao čin cijele zajednice.47

36. Drugi dijelovi koji su veoma pogodni za očitovanje i promicanje djelatnoga sudjelovanja vjernika, a pripadaju svekolikomu

sazvanom skupu, jesu poglavito: pokajnički čin, ispovijest vjere, sveopća molitva i Molitva Gospodnja.

37. Napokon, od drugih obrazaca:

a) neki tvore obred ili čin za sebe, kao himan Slava, pripjevni psalam, Aleluja i redak prije evanđelja, Svet, anamnetski poklik, pjesma poslije pričesti;

b) neki pak, kao što su: ulazna pjesma, prinosna pjesma, pjesma pri lomljenju kruha (Jaganjče Božji) i pričesna pjesma, prate neki obred. Načini izgovaranja raznih tekstova

38. U tekstovima koje jasno i glasno izgovara bilo svećenik ili đakon, bilo čitač ili svi, glas treba da odgovara vrsti samoga teksta, već prema tome je li to čitanje, molitva, poticaj, poklik ili pjesma; isto tako treba da odgovara obliku slavlja i svečanosti skupa. Uz to treba voditi računa o vlastitostima raznih jezika kao i o duhu pojedinih naroda. Stoga se u rubrikama i u odredbama koje slijede izrazi »govoriti« ili »kazati« imaju shvatiti i u odnosu prema pjevanju i prema glasnome čitanju, u skladu s gore iznesenim načelima.

Važnost pjevanja

39. Kršćane koji se skupljaju u jedno iščekujući dolazak svoga Gospodina Apostol opominje da zajedno pjevaju psalme, hvalospjeve i duhovne pjesme (usp. *Kol* 3,16). Pjevanje je naime znak ushićena srca (usp. *Dj 2,* 46). Stoga s pravom kaže sv. Augustin: »Pjevanje je vlastito onomu tko ljubi«;48 i već je u davnini nastala uzrečica: »Dvostruko moli tko dobro pjeva.«

40. Neka se stoga pjevanje obilato koristi u misnome slavlju, s time da se poštuje duh pojedinih naroda i mogućnosti svakoga liturgijskoga skupa. Premda nije uvijek nužno, npr. u svagdanjim misama, pjevati sve one tekstove koji su po sebi namijenjeni pjevanju, treba općenito skrbiti da ne nedostaje pjevanje službenika i puka u slavljima nedjeljom i na zapovjedne blagdane. Ipak, u odabiru dijelova koji će se stvarno pjevati prednost neka imaju oni koji su važniji, a naročito oni koje svećenik, đakon ili čitač trebaju pjevati uz odgovaranje naroda, odnosno koje svećenik i narod trebaju pjevati skupa.49

41. Glavno mjesto, među jednakima, imat će gregorijansko pjevanje, kao vlastito rimskoj liturgiji. Ostali rodovi svete glazbe, pog-

lavito polifonija, nipošto se ne isključuju, sve dok odgovaraju duhu liturgijskoga čina i dok promiču sudjelovanje svih vjernika.50 Budući da se sve češće sastaju vjernici iz različitih naroda, poželjno je da ti vjernici znaju zajedno pjevati latinski, prema lakšim napjevima, barem neke dijelove Reda mise, osobito simbol vjere i Molitvu Gospodnju.51

Kretnje i držanje tijela

42. Kretnje i držanje tijela, bilo svećenika, đakona i poslužitelja bilo naroda, treba da vode k tomu da čitavo slavlje odsijeva lijepom i plemenitom jednostavnošću, da se uvidi istinsko i puno značenje njegovih različitih dijelova te da se promiče sudjelovanje svili sudionika.52 Valjat će stoga obazirati se radije na ono što određuju ova Opća uredba i predana praksa rimskoga obreda i na ono što pridonosi općemu duhovnomu dobru Božjega naroda negoli na privatnu sklonost i slobodnu prosudbu. Zajedničko držanje tijela, kojega se imaju pridržavati svi sudionici, znak je jedinstva članova kršćanske zajednice koji su se okupili na svetu liturgiju: izražava i gaji duh i osjećaje sudionika.

43. Neka vjernici stoje od početka ulazne pjesme ili dok svećenik pristupa k oltaru, sve do - uključivo - zborne molitve; na pjevanje Aleluja prije evanđelja; dok se naviješta evanđelje; dok bivaju ispovijed vjere i sveopća molitva te od poziva Molite braćo prije molitve nad prinosima do završetka mise, osim onoga o čemu će se dalje govoriti. A neka sjede za vrijeme čitanja prije evanđelja i za vrijeme pripjevnoga psalma; kod homilije i dok se pripravljaju darovi za prinošenje; i još - ako je zgodno - za vrijeme svete šutnje poslije pričesti. Neka pak kleče pri posvećenju, osim ako to nije moguće zbog zdravstvenoga razloga ili zbog tijesna prostora, velikoga broja prisutnih ili drugih opravdanih razloga. Oni pak koji ne kleče pri posvećenju, duboko se naklone kada svećenik poklekne nakon posvećenja. Ipak, zadaća je konferencije biskupa da kretnje i držanje tijela, opisane u Redu mise - u skladu s pravnim propisima - prilagodi duhu i razložnim predajama pojedinih naroda.53 Valjat će ipak pripaziti na to da odgovaraju smislu i naravi svakoga dijela obreda. Gdje je običaj da narod ostane klečati od završetka poklika Svet do završetka euharistijske molitve te prije pričesti, dok svećenik govori Evo Jaganjca Božjeg, pohvalno je to zadržati. Da bi se postigla ujednačenost u kretnjama i držanju tijela u jednome te istome slavlju, neka se vjernici pouče napomenama koje, prema

onome što se određuje u Misalu, iznosi đakon ili služitelj laik ili svećenik.

44. U kretnje se ubrajaju također radnje i procesije kojima svećenik, s đakonom i poslužiteljima, pristupa k oltaru; kojima đakon prije naviještanja evanđelja nosi evanđelistar ili knjigu evanđelja na ambon; kojima vjernici donose darove i pristupaju pričesti. Dolikuje da se ti čini i procesije vrše skladno, dok se pjevaju njima vlastite pjesme, prema odredbama utvrđenima za svaki od njih.

Šutnja

45. U određeno vrijeme neka se, kao sastavni dio slavlja, obdržava i sveta šutnja. 54 Narav pak te šutnje ovisi o trenutku u kojemu u pojedinome slavlju dolazi. Svaki pojedini vjernik sabire se u pokajničkome činu i nakon poziva na molitvu; kad završi čitanje ili homilija, kratko razmatra o onome što je čuo, a poslije pričesti hvali i moli Boga u svome srcu. Pohvalno je da se već prije samoga slavlja obdržava šutnja u crkvi, u sakristiji i njima bližim mjestima, kako bi se svi oraspoložili da pobožno i pravo vrše sveta otajstva.

III. POJEDINI DIJELOVI MISE

A) UVODNI OBREDI

46. Obredi koji prethode liturgiji riječi, tj. ulazak, pozdrav, pokajnički čin, Gospodine smiluj se, Slava i zborna molitva, imaju značaj početka, uvoda i priprave. Svrha je tih obreda da vjernici, sabrani ujedno, ostvare zajedništvo, pravo se raspolože za slušanje Božje riječi i dostojno slavljenje euharistije. U onim slavljima koja se, sukladno odredbi liturgijskih knjiga, povezuju s misom, izostavljaju se uvodni obredi ili se vrše na poseban način.

Ulazak

47. Kad se narod okupi, dok svećenik ulazi s đakonom i poslužiteljima, započne ulazna pjesma. Svrha je te pjesme otvoriti slavlje, potaknuti jedinstvo okupljenih, uvesti ih u otajstvo liturgijskoga vremena ili blagdana i pratiti hod svećenika i poslužitelja.

48. Tu pjesmu pjeva pjevački zbor naizmjence s pukom ili, na sličan način, pjevač naizmjence s pukom, ili pak cijelu pjesmu pjeva

puk ili samo zbor. Može se upotrijebiti bilo antifona sa svojim psalmom iz *Graduale romanum* ili iz *Graduale simplex,* bilo neka druga pjesma koja odgovara svetomu činu, naravi dana ili vremena, s time da joj je tekst odobrila konferencija biskupa.55 Ako se kod ulaska ne pjeva, tada antifonu iz misala govore vjernici ili neki od njih, ili čitač, ili pak sam svećenik, koji ju može prilagoditi na način uvodne riječi *(usp. br. 31).*

Pozdrav oltaru i okupljenomu narodu

49. Došavši u prezbiterij svećenik, đakon i poslužitelji dubokim naklonom pozdrave oltar. Zatim svećenik i đakon, u znak poštovanja, poljube oltar, a svećenik, ako je zgodno, okadi križ i oltar.

50. Kad završi pjevanje ulazne pjesme, svećenik se, stojeći kod sjedišta - zajedno s cijelim skupom - znamenuje znakom križa. Zatim svećenik okupljenoj zajednici pozdravom označi daje Gospodin prisutan. Tim se pozdravom i odgovorom naroda očituje otajstvo sabrane Crkve. Pozdravivši narod svećenik, đakon ili služitelj laik može vrlo kratko uvesti vjernike u misu dana.

Pokajnički čin

51. Poslije toga svećenik pozove na pokajnički čin, koji, nakon kratke stanke u tišini, vrši cijela zajednica obrascem opće ispovijedi, a zaključuje ga svećenik odrješenjem, koje nema učinak sakramenta pokore. Nedjeljom, osobito u vazmenome vremenu, umjesto uobičajenoga pokajničkoga čina, katkad se može upriličiti blagoslov i škropljenje vodom u spomen krštenja.56

Gospodine, smiluj se

52. Poslije pokajničkoga čina uvijek počinje Gospodine, smiluj se, ako već nije bio uključen u sam pokajnički čin. Budući daje to pjesma kojom vjernici kliču Gospodinu i mole njegovo milosrđe, obično je izvode svi, tako da u njoj sudjeluje puk i pjevački zbor ih pjevač. Svaki se poklik obično ponavlja dvaput, no ne isključuje se, s obzirom na duh pojedinih jezika, glazbe ili drugih okolnosti, ni veći broj ponavljanja. Kada se Gospodine, smiluj se pjeva kao dio pokajničkoga čina, pojedinim poklicima prethodi trop.

Slava Bogu na visini

53. Slava je veoma drevan i častan himan kojim Crkva, sabrana u Duhu Svetome, slavi Boga Oca i Jaganjca te mu se moli. Tekst ovoga himna ne može se zamijeniti nekim drugim. Započinje ga svećenik ili, ako je prikladno, pjevač ili zbor, a pjevaju ga ili svi zajedno ili puk naizmjence sa zborom, ili sam zbor. Ako se ne pjeva, trebaju ga moliti svi zajedno ili u dvije skupine koje jedna drugoj naizmjence odgovaraju. Pjeva se ili govori nedjeljom, osim u došašću i korizmi, na svetkovine i blagdane te u posebnim svečanijim zgodama.

Zborna molitva

54. Nakon toga svećenik pozove narod na molitvu. Svi zajedno sa svećenikom šute neko vrijeme da bi postali svjesni kako se nalaze pred Bogom i da bi u sebi mogli izreći svoje molitve. Tada svećenik izmoli molitvu koja se običava zvati »zborna« i kojom se izražava narav slavlja. Prema drevnoj predaji Crkve zborna se molitva obično upućuje Bogu Ocu po Kristu u Duhu Svetom," a zaključuje se trojstvenim završetkom, tj. na duži, ovakav način:

- ako je upravljena Ocu: Po Gospodinu našemu Isusu Kristu, Sinu tvome, koji s tobom živi i kraljuje u jedinstvu Duha Svetoga, Bog, po sve vijeke vjekova;
- ako je upravljena Ocu, ali se na kraju molitve spominje Sin: Koji s tobom živi i kraljuje u jedinstvu Duha Svetoga, Bog, po sve vijeke vjekova;
- ako je upravljena Sinu: Koji živiš i kraljuješ s Bogom Ocem u jedinstvu Duha Svetoga, Bog, po sve vijeke vjekova.

Narod, pridružujući se molbi, poklikom Amen molitvu čini svojom. U misi se uvijek moli samo jedna zborna molitva.

B) LITURGIJA RIJEČI

55. Glavni dio liturgije riječi tvore čitanja preuzeta iz Svetoga pisma s pjesmama koje dolaze između njih. Homilija, ispovijest vjere i sveopća ili vjernička molitva razvijaju je i zaključuju. U čitanjima, naime, koja tumači homilija, Bog govori svome narodu,58 otkriva mu otajstvo otkupljenja i spasenja te mu pruža duhovnu hranu. Sam je Krist po svojoj riječi prisutan među vjernicima.59 Tu Božju riječ narod usvaja šutnjom i pjesmama te prianja uz nju ispoviješću vjere. Njome nahranjen, upravlja sveopću molitvu za potrebe cijele Crkve i za spasenje svega svijeta.

Šutnja

56. Liturgiju riječi treba slaviti tako da pogoduje razmatranju i zato valja izbjegavati svaki oblik žurbe koji sprječava sabranost. U njoj su prikladni kratki trenuci šutnje, prilagođeni okupljenoj zajednici, s pomoću kojih će se, djelovanjem Duha Svetoga, srcem shvatiti Božja riječ i kroz molitvu pripremiti odgovor. Ti se trenuci šutnje mogu primjereno održavati npr. prije negoli započne sama liturgija riječi, poslije prvoga i drugoga čitanja te nakon završetka homilije.60

Biblijska čitanja

57. U čitanjima se vjernicima pripravlja stol Božje riječi i otvara im se biblijska riznica.61 Stoga neka se čuva raspored biblijskih čitanja kojim se očituje jedinstvo obaju zavjeta i povijesti spasenja. I nije dopušteno čitanja i pripjevni psalam, koji sadrže Božju riječ, zamijeniti drugim, nebiblijskim tekstovima.62

58. U slavlju mise s narodom čitanja se uvijek naviještaju s ambona.

59. Prema predaji služba naviještanja čitanja nije predsjedateljska, već poslužiteljska. Stoga neka čitanja čita čitač, a evanđelje neka naviješta đakon ili, ako njega nema, koji od svećenika. Ako nema đakona ni drugoga svećenika, neka evanđelje čita sam svećenik slavitelj, a ako nedostaje neki drugi prikladan čitač, neka svećenik slavitelj čita i ostala čitanja. Poslije pojedinih čitanja onaj tko čita izgovara i poklik, kojim - odgovarajući na njih - sabrani narod odaje počast Božjoj riječi, prihvaćenoj vjerom i zahvalnošću.

60. Čitanje evanđelja tvori vrhunac liturgije riječi. Njemu valja iskazati najveće poštovanje. To uči sama liturgija kad ga među ostalim čitanjima odlikuje posebnom čašću, bilo od strane služitelja koji je ovlašten da ga navijesti i koji se na to pripravlja blagoslovom ili molitvom, bilo od strane vjernika, koji poklicima priznaju i ispovijedaju daje Krist prisutan i da im govori, a samo čitanje slušaju stojeći, bilo samim znakovima poštovanja koji se pridaju čašćenju evanđelistara.

Pripjevni psalam

61. Poslije prvoga čitanja slijedi pripjevni psalam, koji je sastavni dio liturgije riječi i očituje važan liturgijski i pastoralni trenutak jer potiče razmatranje Božje riječi. Pripjevni psalam odgovara pojedinome čitanju i obično se uzima iz lekcionara. Neka se pripjevni psalam pjeva, ili neka se pjeva barem odgovor koji pripada puku. Stoga psalmist ili pjevač psalma na ambonu ili na drugome prikladnu mjestu pjeva retke psalma, a cijela zajednica sjedi i sluša i redovito sudjeluje svojim odgovorom, osim ako se psalam izvodi izravno, tj. bez odgovaranja. Da bi narod mogao lakše uzvraćati psalmodijski odgovor, ponuđen je izbor nekih tekstova otpjeva i psalama prema različitim vremenima liturgijske godine ili prema različitim redovima svetaca, pa se dotični tekstovi mogu, umjesto onoga koji odgovara čitanju, uzimati kad god se psalam pjeva. Ako se psalam ne može pjevati, neka se recitira na način prikladan da potiče razmatranje Božje riječi. Umjesto psalma, naznačena u lekcionaru, pjevati se može također bilo responzorijalni gradual iz *Graduale romanum,* bilo pripjevni ili alelujski psalam iz *Graduale simplex,* kako je naznačeno u tim knjigama.

Poklik prije evanđeoskoga čitanja

62. Poslije čitanja koje neposredno prethodi evanđelju pjeva se Aleluja ili druga pjesma, određena rubrikama, kako to zahtijeva liturgijsko vrijeme. Na taj način poklik tvori samostojan obred ili čin kojim zajednica vjernika prima i pozdravlja Gospodina koji će joj progovoriti u evanđelju te svoju vjeru očituje pjevanjem. Pjevaju ga svi stojeći, pri čemu pjevanje predvodi zbor ili pjevač, a - ako je potrebno - pjevanje se ponavlja. Redak pjeva ili zbor ili pjevač.

a) Aleluja se pjeva u svako doba izvan korizme. Redci se uzimaju iz lekcionara ili iz Graduala.

b) U korizmeno se vrijeme umjesto Aleluja pjeva redak prije evanđelja, naznačen u lekcionaru. Pjevati se može i drugi psalam ili zavlaka *(tractus),* kako se nalazi u Gradualu.

63. Kad se prije evanđelja čita samo jedno čitanje, tada se:

a) u vrijeme kad se govori Aleluja može uzeti bilo alelujski psalam bilo psalam i Aleluja sa svojim retkom;

b) u vrijeme kada se ne govori Aleluja može se uzeti i psalam i redak prije evanđelja ili samo psalam.

c) Aleluja ili redak prije evanđelja, ako se ne pjevaju, mogu se izostaviti.

64. Posljednica, koja je, osim na dan Vazma i Duhova, dana na volju, pjeva se prije Aleluja.

Homilija

65. Homilija je dio liturgije i veoma se preporučuje;63 potrebna je kao hrana kršćanskomu životu. Ona treba da tumači neki vidik čitanja Svetoga pisma ili koji drugi tekst iz ordinarija ili proprija mise dana, vodeći računa o otajstvu koje se slavi ili o posebnim potrebama slušača.64

66. Homiliju neka redovito drži sam svećenik slavitelj, ili neka je prepusti svećeniku suslavitelju, ili katkad - ako je prikladno - i đakonu, ali nikada laiku.65 U posebnim slučajevima, iz opravdana razloga, homiliju može držati biskup ili prezbiter koji je prisutan u slavlju, a ne može koncelebrirati. U nedjelje i zapovjedne blagdane treba držati homiliju, i ona se ne smije izostaviti osim iz teškoga razloga, na svim misama koje se slave uz sudjelovanje naroda. U ostale se dane preporučuje, naročito u svagdanima tijekom došašća, korizme i vazmenoga vremena, kao i o drugim blagdanima i prigodama kad narod dolazi u crkvu u većemu broju.66 Prikladno je poslije homilije obdržavati kratku šutnju.

Ispovijest vjere

67. Simbol ili ispovijest vjere ide za tim da čitav okupljeni narod odgovori na Božju riječ, naviještenu u čitanjima iz Svetoga pisma i protumačenu u homiliji, te da - obrascem koji je odobren za liturgijsku uporabu - izričući pravilo vjere, dozove u pamet i ispovjedi velika otajstva vjere prije negoli započne njihovo slavljenje u euharistiji.

68. Simbol vjere treba da pjeva ili govori svećenik s narodom nedjeljom i svetkovinama. Može se govoriti i u posebnim svečanijim slavljima. Ako se pjeva, započinje ga svećenik ili, ako je zgodno, pjevač ili zbor, a pjevaju ga ili svi zajedno ili puk naizmjence s pjevačkim zborom. Ako se ne pjeva, govore ga ili svi zajedno ili u dva zbora koji uzajamno jedan drugomu odgovaraju.

Sveopća molitva

69. U sveopćoj molitvi ili molitvi vjernika narod na neki način odgovara u vjeri prihvaćenoj Božjoj riječi i, vršeći službu svoga krsnoga svećeništva, Bogu prinosi molitve za spas svih ljudi. Poželjno je da se ta molitva moli redovito u misama s narodom, i to tako da se sastoji od prošnja za svetu Crkvu, za one koji su na vlasti, za one koji su pritisnuti raznim nevoljama te za sve ljude i za spasenje svega svijeta.67

70. Redoslijed nakana bit će redovito ovaj:
a) za potrebe Crkve,
b) za državnike i za spasenje svega svijeta,
c) za pritisnute bilo kojom teškoćom,
d) za mjesnu zajednicu.
No, prilikom nekoga posebnoga slavlja - kao što je potvrda, vjenčanje ili sprovod - red se nakana može pobliže primijeniti na određenu posebnu zgodu.

71. Svećenik slavitelj s predsjedateljskoga mjesta ravna prošnjom. On u nju uvodi kratkim poticajem, kojim vjernike poziva na molitvu, a same prošnje zaključuje molitvom. Molitvene nakane koje se iznose neka budu trijezne, sastavljene s razboritom slobodom i vrlo kratke te neka izražavaju prošnju cijele zajednice. Prošnje đakon, pjevač, čitač ili vjernik laik izgovara s ambona ili s nekoga drugoga prikladnoga mjesta.68 Narod stojeći izražava svoju prošnju ili zajedničkim zazivom nakon pojedinih izloženih nakana ili moleći u šutnji.

C) EUHARISTIJSKA LITURGIJA

72. Na Posljednjoj večeri Krist je ustanovio vazmenu žrtvu i gozbu, kojom se žrtva križa u Crkvi neprekidno posadašnjuje. To biva kada svećenik, predstavljajući Krista Gospodina, čini u obredu isto ono što je Gospodin učinio i učenicima predao da to čine njemu na spomen.69 Krist je uzeo kruh i čašu, zahvalio, razlomio i dao učenicima svojim govoreći: Uzmite, jedite, pijte; ovo je tijelo moje; ovo je čaša moje krvi. Ovo činite meni na spomen. Stoga je Crkva uredila čitavo slavlje euharistijske liturgije tako da odgovara tim Kristovim riječima i činima. Tako:

1) U pripravi darova na oltar se donosi kruh i vino s vodom, to jest tvari koje je i Krist uzeo u svoje ruke.

2) U euharistijskoj se molitvi Bogu daje hvalu za čitavo djelo spasenja, a prinosi postaju Kristovo Tijelo i Krv.

3) Lomljenjem kruha i pričešću vjernici, premda mnogi, od jednoga kruha primaju Tijelo i iz jednoga kaleža Krv Gospodnju na isti način na koji su ih i apostoli primili iz ruku samoga Krista.

Priprava darova

73. Na početku euharistijske liturgije na oltar se donose darovi koji će postati Tijelo i Krv Kristova. Najprije se pripravi oltar ili Gospodnji stol, koji je središte čitave euharistijske liturgije,70 tako da se na nj stave tjelesnik, ubrus, misal i kalež, ako se on ne pripravlja na stoliću. Zatim se donesu prinosi. Hvalevrijedno je da kruh i vino donose vjernici te da ih svećenik ili đakon na prikladnu mjestu prihvate i donesu k oltaru. Premda vjernici više ne darivaju kao nekoć od svojega kruh i vino određene za liturgiju, ipak obred njihova donošenja zadržava snagu i duhovno značenje. Primaju se također novac i drugi darovi što ih vjernici donesu ili u crkvi skupe za potrebe siromaha ili Crkve te se stave na prikladno mjesto, ali ne na euharistijski stol.

74. Procesiju u kojoj se donose darovi prati prinosna pjesma *[usp. br. 37, b),* koja traje barem sve dok se darovi ne stave na oltar. Za to pjevanje vrijede isti propisi kao za ulaznu pjesmu *(usp. br. 48).* Pjesma može uvijek pratiti obred prinosa pa i onda kada nema procesije s darovima.

75. Kruh i vino svećenik polaže na oltar, što prate za to određene molitve. Svećenik može okaditi darove smještene na oltar, zatim križ i sam oltar, da bi se označilo kako prinos i molitva Crkve uzlaze poput kada pred Božje lice. Nakon toga đakon ili drugi poslužitelj može okaditi svećenika, zbog svete službe, i puk, zbog krsnoga dostojanstva.

76. Zatim svećenik pored oltara opere ruke, čime se očituje želja za unutarnjim očišćenjem.

Molitva nad prinosima

77. Kad se polože prinosi i kad završe popratni obredi, pozivom na zajedničko moljenje sa svećenikom i molitvom nad prinosima zaključuje se priprava darova i priprema se euharistijska molitva. U misi se moli jedna jedina molitva nad prinosima, koja se zaključuje kraćim oblikom, tj. Po Kristu Gospodinu našemu, a ako je

na kraju molitve spomenut Sin: Koji živi i kraljuje u vijeke vjekova. Puk, pridružujući se molitvi, poklikom Amen molitvu čini svojom.

Euharistijska molitva

78. Sada započinje središnji dio i vrhunac čitavoga slavlja: euharistijska molitva, tj. molitva zahvale i posvećenja. Svećenik poziva narod da molitvom i hvalom uzdigne srca ka Gospodinu te ga pridružuje svojoj molitvi koju u ime cijele zajednice upravlja Bogu Ocu po Isusu Kristu u Duhu Svetome. Smisao je te molitve da se cijeli zbor vjernika sjedini s Kristom u ispovijedanju čudesnih Božjih djela i u prinošenju žrtve. Euharistijska molitva zahtijeva daju svi slušaju s poštovanjem i u tišini.

79. Glavni se sastavni dijelovi euharistijske molitve mogu ovako razlučiti:

a) Davanje hvale (koje dolazi do izražaja naročito u predslovlju): njime svećenik u ime svega svetoga naroda slavi Boga Oca, daje mu hvalu za čitavo djelo spasenja ih, u neke dane, blagdane i vremena, za neki posebni vid spasenja.

b) Poklik: njime sav puk, pridružujući se nebeskim silama, pjeva Svet. On je dio euharistijske molitve i izgovara ga sav narod sa svećenikom.

c) Epikleza: njome Crkva posebnim zazivima moli Božju silu da darovi koje su ljudi prinijeli budu posvećeni, to jest da postanu Tijelo i Krv Kristova te da neokaljana žrtva, koja će se blagovati u pričesti, bude pričesnicima na spasenje.

d) Izvještaj o ustanovljenju i posveta: Kristovim riječima i činima izvršuje se žrtva koju je sam Krist ustanovio na Posljednjoj večeri, kad je prinio svoje tijelo i krv pod prilikama kruha i vina, dao apostolima da jedu i piju te im ostavio nalog da to otajstvo trajno nastavljaju.

e) Anamneza: njome Crkva izvršuje zapovijed koju je po apostolima primila od Krista Gospodina, slavi spomen na samoga Krista, spominjući se poglavito njegove blažene muke, slavnoga uskrsnuća i uzašašća u nebo.

f) Prinos: njime, u tome istom spomenu, Crkva - i to osobito ova, okupljena ovdje i sada - prinosi neokaljanu žrtvu Ocu u Duhu Svetome. Crkva hoće da vjernici ne samo prinose neokaljanu žrtvu nego da se nauče prinositi sami sebe,71 pa da se po Kristu posredniku iz dana u dan usavršuju u jedinstvu s Bogom i među sobom, da napokon bude Bog sve u svemu.72

g) Zagovori: njima se izražava to da se euharistija slavi u zajedništvu s cijelom Crkvom, nebeskom i zemaljskom te da biva prinos za nju samu i za sve njezine udove, žive i pokojne, koji su pozvani da budu dionici otkupljenja i spasenja, stečenoga nam Kristovim Tijelom i Krvlju.

h) Završna doksologija: njome se izražava davanje slave Bogu, a narod je poklikom Amen potvrđuje i zaključuje.

Obredi pričesti

80. Budući da je euharistijsko slavlje vazmena gozba, poželjno je da vjernici, pravo raspoloženi - prema Gospodnjemu nalogu - primaju njegovo Tijelo i Krv kao duhovnu hranu. Na to smjeraju lomljenje kruha i ostali pripravni obredi kojima se vjernici neposredno privode k pričesti:

Molitva Gospodnja

81. U Molitvi Gospodnjoj moli se za kruh svagdanji koji kršćane upućuje poglavito na euharistijski kruh; moli se i za očišćenje od grijeha, tako da se sveto zaista daje svetima. Svećenik upravlja poziv na molitvu pa je onda svi vjernici mole zajedno s njime; svećenik sam nadoda embolizam, što ga narod zaključi doksologijom. Embolizam, razvijajući posljednju prošnju Molitve Gospodnje, ište za cijelu zajednicu vjernika oslobođenje od vlasti zla. Poziv, sama molitva, embolizam i doksologija, kojom narod sve to zaključuje, pjevaju se ili se glasno izgovaraju.

Obred mira

82. Slijedi obred mira kojim Crkva moli mir i jedinstvo za samu sebe i za cijelu ljudsku obitelj, a vjernici međusobno izražavaju crkveno zajedništvo i uzajamnu ljubav, prije negoli se pričeste Sakramentom. Što se tiče znaka pružanja mira, neka način odrede konferencije biskupa prema duhu i običajima pojedinih naroda. Prikladno je ipak da svatko pruži mir na jednostavan način samo onima koji su mu blizu.

Lomljenje kruha

83. Svećenik lomi euharistijski kruh, a pomaže mu, ako je potrebno, đakon ili suslavitelj. Lomljenje koje je Krist učinio na Poslje-

dnjoj večeri i koje je u apostolsko doba dalo ime čitavomu euharistijskomu činu, označuje da mnoštvo vjernika u pričesti jednoga kruha života, tj. Krista umrloga i uskrsnuloga za spasenje svijeta, tvori jedno tijelo *(1 Kor* 10,17). Lomljenje započinje nakon pružanja mira; neka se vrši s dužnim poštovanjem i neka se nepotrebno ne produžuje niti ga treba smatrati pretjerano važnim trenutkom. Taj je obred pridržan svećeniku i đakonu. Svećenik lomi kruh i dio hostije stavlja u kalež kako bi označio jedinstvo Tijela i Krvi Kristove u spasenjskome djelu, a tako i Tijela Isusa Krista živoga i proslavljenoga. Molitveni zaziv Jaganjče Božji po običaju pjevaju zbor ili pjevač, a narod odgovara, ili se barem moli naglas. Taj zaziv prati lomljenje kruha te se zato može ponavljati koliko je potrebno sve dok se obred ne završi. Zadnji se put zaključi riječima daruj nam mir.

Pričest

84. Svećenik se tihom molitvom pripravi da plodonosno primi Tijelo i Krv Kristovu. Vjernici čine to isto moleći u šutnji. Zatim svećenik iznad plitice ili iznad kaleža pokaže vjernicima euharistijski kruh i pozove ih na Kristovu gozbu. Služeći se propisanim evanđeoskim riječima zajedno s vjernicima pobudi čin poniznosti.

85. Veoma je poželjno da vjernici, kao što to treba činiti i sam svećenik, prime Tijelo Gospodnje od hostija posvećenih u toj istoj misi, a da se u predviđenim slu- čajevima *(usp. br. 283)* pričeste i iz kaleža, da tako i samim znakovima dođe bolje do izražaja daje pričest dioništvo u žrtvi koja se upravo slavi.73

86. Dok svećenik prima Sakrament, započinje pričesna pjesma, koja treba izraziti duhovno jedinstvo pričesnika pomoću sjedinjenosti glasova, zatim pokazati radost srca i jasnije očitovati »zajedničarsku« narav procesije za primanje pričesti. Pjesma traje sve dok se vjernicima podjeljuje Sakrament.74 Ako se poslije pričesti pjeva koji himan, pričesna će se pjesma pravodobno završiti. Valja se pobrinuti za to da se i pjevači mogu neometano pričesti ti.

87. Za pričesnu se pjesmu može uzeti ili antifona iz *Graduale romanum,* bilo s psalmom bilo sama, ih antifona s psalmom iz *Graduale simplex,* ili pak neka druga prikladna pjesma koju je odobrila konferencija biskupa. A pjeva je ili samo zbor ili zbor odnosno pjevač s narodom. Ako nema pjevanja, vjernici, ili neki od njih, ili čitač ili

pak sam svećenik - pošto se pričesti, a prije negoli počne pričešćivati vjernike - može izreći antifonu koja se nalazi u Misalu.

88. Kada završi pričešćivanje, svećenik i vjernici, ako je zgodno, neko vrijeme mole u tišini. Ako se želi, čitava zajednica može pjevati neki psalam ili drugu hvalbenu pjesmu ili pak himan.

89. Da bi završio molitvu Božjega naroda i zaključio cijeli obred pričesti, svećenik moli popričesnu molitvu, u kojoj se moli za plodove slavljenoga otajstva. U misi se moli samo jedna popričesna molitva koja se zaključuje kraćim završetkom, tj.:

- ako je upućena Ocu: Po Kristu Gospodinu našem;
- ako je upućena Ocu, ali je na kraju molitve spomenut Sin: Koji živi i kraljuje u vijeke vjekova;
- ako je upućena Sinu: Koji živiš i kraljuješ u vijeke vjekova. Puk poklikom Amen molitvu čini svojom.

D) ZAVRŠNI OBREDI

90. Završni obredi obuhvaćaju:

a) kratke obavijesti, ako su potrebne;

b) svećenikov pozdrav i blagoslov, koji je u neke dane i prigode obogaćen i izražen molitvom nad narodom ili nekim drugim svečanijim obrascem;

c) otpust naroda, koji čini đakon ili svećenik, da bi se svatko vratio svojim dobrim djelima, hvaleći i blagoslivljajući Boga;

d) ljubljenje oltara, koje čine svećenik i đakon, a zatim duboki naklon oltaru koji čine svećenik, đakon i ostali služitelji.

GLAVA III.
DUŽNOSTI I SLUŽBE U MISI

91. Euharistijsko je slavlje čin Krista i Crkve, to jest svetoga naroda, okupljenoga i uređenoga pod biskupom. Stoga ono pripada čitavomu tijelu Crkve, njega očituje i zahvaća. Ono se na različit način - prema različitim redovima, službama i djelatnome sudjelovanju - tiče i njegovih pojedinih udova.75 Na taj način kršćanski narod, »rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stečen«, očituje svoje suvislo i hijerarhijsko uređenje.76 Stoga svi, bilo zaređeni služitelji bilo vjernici laici, vršeći svoju službu ili zadaću, neka vrše samo ono i sve ono što se odnosi na njih.77

I . SLUŽBE SVETOGA REDA

92. Svakim zakonitim euharistijskim slavljem ravna biskup, bilo sam bilo preko prezbitera, svojih pomoćnika.78 Kada je na misi kod koje je okupljen narod prisutan biskup, osobito dolikuje da on slavi euharistiju i da u svetome činu sebi pridruži prezbitere kao suslavitelje. To biva ne da bi se uvećala vanjska svečanost obreda, nego da bi se jasnije označilo otajstvo Crkve, »sakramenta jedinstva«.79 Ako pak biskup ne slavi euharistiju, nego to povjeri komu drugomu, tada je prikladno da on - s prsnim križem, stolom i plaštem obučenim preko albe - predsjeda liturgiji riječi i da na kraju mise podijeli blagoslov.80

93. Također prezbiter, koji u Crkvi vlašću svetoga reda prinosi žrtvu u Kristovoj osobi,81 predsjeda vjernomu narodu, sabranu ovdje i sada, predvodi njegovu molitvu, naviješta mu spasenje, pridružuje sebi narod u prinošenju žrtve Bogu Ocu po Kristu u Duhu Svetome, dijeli svojoj braći kruh vječnoga života te ga i sam zajedno s njima blaguje. Kada dakle slavi euharistiju, mora Bogu i narodu služiti dostojanstveno i ponizno te se tako vladati i izgovarati božanske riječi da se u vjernike ucijepi svijest o živoj Kristovoj prisutnosti.

94. Poslije prezbitera prvo mjesto medu onima koji služe u euharistijskome slavlju pripada đakonu, snagom primljenoga svetoga ređenja. Sveti je red đakonata već od drevnoga apostolskoga doba u Crkvi bio urešen velikom čašću." Đakon u misi ima vlastitu zadaću u naviještanju evanđelja, a katkada i u propovijedanju Božje riječi, u iznošenju nakana sveopće molitve, u posluživanju svećeniku,

u pripremanju oltara i u žrtvenom slavlju, u dijeljenju euharistije vjernicima, naročito pod prilikama vina, te ponekad u upućivanju vjernika kojim se kretnjama trebaju služiti i kako se trebaju držati.

II. SLUŽBE BOŽJEGA NARODA

95. Vjernici u euharistijskome slavlju tvore sveti puk, stečeni narod, kraljevsko svećenstvo, da daju hvalu Bogu te mu ne samo po svećenikovim rukama nego i zajedno s njime prinose neokaljanu žrtvu te uče prinositi i sami sebe.83 Neka nastoje to očitovati dubokim osjećajem vjere i ljubavlju prema braći koja sudjeluju u istome slavlju. Stoga neka izbjegavaju bilo koju vrstu životne otuđenosti i podvojenosti, ne zaboravljajući da imaju jednoga te istoga Oca na nebesima i da su zbog toga svi međusobno braća.

96. Oni će tvoriti jedno tijelo kako slušanjem Božje riječi tako i sudjelovanjem u molitvama i pjevanju, a naročito zajedničkim prinošenjem žrtve i zajedničkim sudjelovanjem na stolu Gospodnjemu. To se jedinstvo vjernika lijepo očituje u njihovim složnim kretnjama i u jednakome držanju tijela.

97. Neka se vjernici ne susprežu s veseljem služiti Božjemu narodu kad god budu zamoljeni da prilikom slavlja vrše neku posebnu službu ili zadaću.

III. POSEBNE SLUŽBE

O službi postavljenoga akolita i postavljenoga čitača

98. Akolit se postavlja za službu oltaru te za pomoć svećeniku i đakonu. Njegova je poglavita zadaća da pripravlja oltar i sveto posuđe i, ako je potrebno, da vjernicima dijeli euharistiju, čiji je izvanredni služitelj.84 U službi oltara akolitu pripadaju vlastiti dijelovi *(usp. br. 187 - 193),* koje mora vršiti.

99. Čitač se postavlja za naviještanje čitanja Svetoga pisma, izuzevši evanđelje. Može predmoliti i nakane sveopće molitve, a - ako nema psalmista - i psalam između čitanja. Čitač u euharistijskome slavlju ima vlastitu službu *(usp. br. 194 - 198),* koju treba da vrši baš on.

Ostale službe

100. Ako nedostaje postavljeni akolit, za služenje se pri oltaru i kao pomoć svećeniku i đakonu mogu odrediti poslužitelji laici, koji nose križ, svijeće, kadionicu, kruh, vino, vodu, a mogu biti također opunomoćeni za dijeljenje svete pričesti kao izvanredni služitelji.85

101. Ako nedostaje postavljeni čitač, neka se za naviještanje čitanja Svetoga pisma opunomoće drugi laici, koji neka uistinu budu prikladni za ispunjavanje te službe i pomno pripravljeni, kako bi vjernici, slušajući božanska čitanja, mogli doživjeti u sebi ugodan i živ osjećaj Svetoga pisma.86

102. Služba je psalmista izvoditi psalam ili drugu biblijsku pjesmu između čitanja. Za dobro vršenje njegove službe potrebno je da pozna umijeće psaliranja te da ima pravilan i razgovijetan izgovor.

103. Među vjernicima vlastitu liturgijsku službu vrši pjevačka škola ili pjevački zbor, čija je zadaća da pravilno vrše dijelove koji se na njih odnose, već prema tome kakve je vrste pjevanje, te da promiču djelatno sudjelovanje vjernika u pjevanju.87 Što je rečeno za pjevačku školu, vrijedi - uz dužnu preinaku - i za ostale glazbenike, a naročito za orguljaša.

104. Dolikuje da postoji pjevač ili zborovođa za ravnanje i podupiranje pjevanja puka. Štoviše, kada nema zbora, pjevačeva je zadaća ravnati pjevanjem različitih pjesama, a narod sudjeluje u onome što njemu pripada.88

105. Liturgijsku službu vrše također:

a) Sakristan, koji pomno priređuje liturgijske knjige, ruho i ostalo što je potrebno za misno slavlje.

b) Tumač koji, ako je zgodno, vjernicima daje objašnjenja i napomene kako bi bili uvedeni u slavlje i što bolje ga razumjeli. Dolikuje da napomene tumača budu brižno pripravljene i trijezno odmjerene. Kad vrši svoju službu, tumač stoji na zgodnu mjestu pred vjernicima, ali ne na ambonu.

c) Oni koji u crkvi skupljaju darove.

d) Oni koji, u nekim krajevima, dočekuju vjernike na vratima crkve i raspoređuju ih na zgodna mjesta te prave red kod procesija.

106. Dobro je, naročito u stolnicama i većim crkvama, da postoji neki mjerodavni služitelj ili obredničar, koji će se brinuti da se

sveti čini prikladno urede i da ih sveti služitelji i vjernici laici vrše lijepo, skladno i pobožno.

107. Liturgijske službe koje nisu vlastite svećeniku ili đakonu i o kojima se govori u gornjim brojevima *(br. 100 – 106),* župnik ili upravitelj crkve89 - liturgijskim blagoslovom ili privremenim odabirom - mogu povjeriti i prikladnim vjernicima laicima. Glede službe posluživanja svećenika kod oltara neka se obdržavaju one odredbe koje je pojedini biskup dao za svoju biskupiju.

IV. RASPODJELJIVANJE SLUŽBA I PRIPRAVLJANJE SLAVLJA

108. Predsjedateljsku službu treba da uvijek vrši samo jedan te isti svećenik u svim njezinim dijelovima, osim onih koji su vlastiti misi u kojoj je nazočan biskup *(usp.* gore *br. 92).*

109. Ako ima više onih koji mogu vršiti istu službu, nema zapreke da oni međusobno podijele različite dijelove službe ili zadaće i da ih tako vrše. Na primjer, jedan đakon može biti određen za dijelove koji se imaju pjevati, a drugi za službu oltara; ako je pak više čitanja, bit će dobro razdijeliti ih među više čitača i slično. Ne priliči da više njih međusobno podijele jednu te istu sastavnicu slavlja, npr. da isto čitanje čitaju dvojica, jedan poslije drugoga, osim kada se radi o Muci Gospodnjoj.

110. Kad je u misi s narodom nazočan samo jedan poslužitelj, on može vršiti razne službe.

111. Svako liturgijsko slavlje neka u suradnji i brižno, prema Misalu i ostalim liturgijskim knjigama, stvarno pripremaju svi kojih se to tiče, glede obrednih, pastoralnih i glazbenih vidika; glavnu će riječ pri tome imati upravitelj crkve, saslušavši vjernike glede onoga što se izravno odnosi na njih. Svećeniku koji predsjeda slavlju uvijek ostaje pravo uređivanja onoga što se njega tiče.90

GLAVA IV.
RAZLIČITI OBLICI MISNOGA SLAVLJA

112. U mjesnoj Crkvi, naravno, prvo mjesto - zbog njezina značenja - treba dati misi kojoj predsjeda biskup, okružen svojim prezbiterijem, đakonima i služiteljima laicima" i u kojoj sveti puk Božji sudjeluje na pun i djelatan način. U toj se naime misi Crkva najizrazitije očituje. U misi koju slavi biskup ili na kojoj je prisutan a daje ne slavi, neka se obdržavaju odredbe naznačene u Biskupskome ceremonijalu.92

113. Uvelike valja cijeniti i misu koja se slavi u nekoj zajednici, naročito župskoj, jer ta zajednica predstavlja sveopću Crkvu u određenome vremenu i prostoru, poglavito u zajedničkome nedjeljnome slavlju.93

114. Od misa s pojedinim zajednicama posebno mjesto zauzima konventualna, koja je dio svagdanje službe Božje, ili takozvana »misa zajednice«. Premda te mise nemaju nikakvoga posebnoga oblika, ipak se veoma pristoji da budu pjevane, a osobito da u njima u punoj mjeri sudjeluju svi članovi zajednice, bilo redovnika bilo kanonika. U njima će zato pojedinci vršiti svoju službu prema primljenome svetome redu ili službi. Poželjno je stoga da u njima, po mogućnosti, koncelebriraju svi svećenici koji nemaju obvezu slaviti misu pojedinačno za pastoralne potrebe vjernika. Osim toga, svi svećenici koji pripadaju dotičnoj zajednici, a koje dobro vjernika obvezuje slaviti misu pojedinačno, mogu istoga dana koncelebrirati i u konventualnoj misi odnosno »misi zajednice«94. Dolikuje naime da prezbiteri koji sudjeluju u misnome slavlju, ako nisu spriječeni valjanim razlogom, službu svoga reda vrše kao i obično te da na svetoj službi sudjeluju kao suslavitelji, odjeveni u sveto ruho. U protivnome neka budu obučeni u vlastito korsko odijelo ih neka na talar obuku superpelicij.

I. MISA S NARODOM

115. Misa s narodom jest ona koja se slavi uz sudjelovanje vjernika. Dobro je da se, naročito nedjeljom i zapovjednim blagdanima, po mogućnosti slavi uz pjevanje i s odgovarajućim brojem služitelja.95 Ipak, može se slaviti i bez pjevanja i samo s jednim poslužiteljem.

116. U bilo kojem slavlju mise đakon, ako je prisutan, vrši svoju službu. Poželjno je da svećeniku slavitelju redovito pomažu akolit, čitač i pjevač. Obred koji je niže opisan predviđa i mogućnost za veći broj služitelja.

Što treba pripraviti

117. Oltar valja prekriti barem jednim oltarnikom. U svakom se slavlju mise na oltar ih pored njega postave barem dva svijećnjaka s upaljenim svijećama, ili pak četiri ili šest, osobito ako je riječ o nedjeljnim misama ili onima na zapovjedne blagdane, a ako misu slavi dijecezanski biskup, onda sedam. Uz to, na oltaru ili pored njega treba da bude križ s likom raspetoga Krista. Svijećnjaci i križ, urešen likom raspetoga Krista, mogu se donijeti u ulaznoj procesiji. Na oltar se može položiti, ako se ne nosi u ulaznoj procesiji, evanđelistar, knjiga različita od knjige s drugim čitanjima.

118. Još treba pripremiti:

a) uz svećenikovo sjedište: misal i, prema potrebi, pjesmaricu;

b) na ambonu: lekcionar;

c) na stoliću: kalež, tjelesnik, ubrus i, ako treba, pokrivalo; pliticu i ciborije, ako su potrebni; kruh za pričest svećenika predsjedatelja, đakona, poslužitelja i naroda; vrčiće s vinom i vodom, osim ako ih kod prinošenja donose vjernici; posudu s blagoslovljenom vodom, ako se vrši škropljenje; pliticu za pričest vjernika; te ono stoje potrebno za pranje ruku. Hvale je vrijedno kalež pokriti velom koji može biti ili boje dana ili bijele boje.

119. U sakristiji se za različite oblike slavljenja pripravi sveto ruho za svećenika, đakona i ostale služitelje *(usp. br. 337 - 341):*

a) za svećenika: alba, stola i misnica (kazula ili planeta);

b) za đakona: alba, stola i dalmatika, koja se ipak može izostaviti zbog pomanjkanja ili zbog manje svečanosti;

c) za ostale služitelje: albe ili drugo zakonito odobreno ruho.[96] Svi koji oblače albu uzimaju pojas i stavljaju naglavnik, osim ako zbog oblika albe nisu potrebni. Ako se ulazi u procesiji, pripremi se također evanđelistar; u nedjelje i blagdanske dane kadionica i lađica s tamjanom ako se kadi; križ koji se nosi u procesiji te svijećnjaci s upaljenim svijećama.

A) MISA BEZ ĐAKONA

Uvodni obredi

120. Kad se narod skupi, svećenik i služitelji odjeveni u sveto ruho idu k oltaru ovim redom:

a) ako se kadi, kadioničar s kadionicom iz koje se uzdiže kad;

b) služitelji koji nose upaljene svijeće, a između njih akolit ili drugi poslužitelj s križem;

c) akoliti i drugi služitelji;

d) čitač, koji može nositi malo uzdignut evanđelistar, ali ne lekcionar;

e) svećenik koji će slaviti misu.

Ako se kadi, svećenik prije nego što krene, stavi tamjana u kadionicu i blagoslovi ga znakom križa ništa ne govoreći.

121. Dok se procesija kreće prema oltaru, pjeva se ulazna pjesma *(usp. br. 47 - 48).*

122. Došavši k oltaru, svećenik i služitelji iskažu mu počast dubokim naklonom. Križ urešen likom raspetoga Krista, u procesiji donesen, postavi se pored oltara tako da služi kao oltarni križ, koji treba da bude samo jedan, ili se pak odloži na dostojno mjesto. Svijećnjaci se postave uz oltar ili na njega, a hvale je vrijedno da se evanđelistar položi na oltar.

123. Svećenik pristupi k oltaru i iskaže mu počast poljupcem. Zatim, ako je zgodno, okadi križ i oltar obilazeći ga.

124. Nakon toga svećenik ode k sjedištu. Kad se dovrši ulazna pjesma, svećenik i vjernici znamenuju se znakom križa, a svi stoje. Svećenik govori: U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Narod odgovori: Amen. Zatim svećenik, okrenut prema narodu, šireći ruke pozdravi narod jednim od predloženih obrazaca. Sam svećenik ili koji drugi služitelj može vrlo kratko uvesti vjernike u misu dana.

125. Slijedi pokajnički čin nakon kojega se, prema rubrikama, pjeva ili govori Gospodine, smiluj se *(usp. br. 52).*

126. U predviđenim slavljima pjeva se ih govori Slava *(usp. br. 53).*

127. Zatim svećenik pozove narod na molitvu i sklopljenih ruku kaže: Pomolimo se. Svi zajedno sa svećenikom kratko vrijeme mole

u šutnji. Tada svećenik raširenih ruku moli zbornu molitvu. Na kraju molitve narod usklikne: Amen.

Liturgija riječi

128. Kad završi zborna molitva, svi sjednu. Svećenik može kratko uvesti vjernike u liturgiju riječi. Čitač pristupi k ambonu i glasno navijesti prvo čitanje iz lekcionara, koji se ondje stavi već prije mise. Svi slušaju, a čitač na kraju doda poklik Riječ Gospodnja. Svi odgovore Bogu hvala. Tada, ako je zgodno, svi mogu ostati kraće vrijeme u šutnji da bi razmišljali o onome što su čuli.

129. Zatim psalmist ili pjevač, ih sam čitač, naviješta psalam, a narod redovito odgovara pripjevom.

130. Ako se prije evanđelja uzima drugo čitanje, čitač ga naviješta s ambona, a svi sjede i slušaju te na kraju odgovore poklikom kao gore *(br. 128).* Zatim se, ako je zgodno, može ostati u kratkoj šutnji.

131. Nakon toga svi ustanu i pjeva se Aleluja ih druga pjesma, prema zahtjevu liturgijskoga vremena *(usp. br. 62-64).*

132. Dok se pjeva Aleluja ili druga pjesma, svećenik, ako se kadi, stavi tamjana u kadionicu i blagoslovi ga. Zatim, sklopljenih ruku i duboko naklonjen pred oltarom, tiho govori: Svemogući Bože.

133. Tada uzme evanđelistar, ako je on na oltaru, i pođe k ambonu noseći evanđelistar malo uzdignut. Pred njim idu poslužitelji laici koji mogu nositi kadionicu i svijeće. Stojeći okrenu se prema ambonu, iskazujući posebno poštovanje Kristovu evanđelju.

134. Na ambonu svećenik otvori knjigu i sklopljenih ruku kaže: Gospodin s vama, a narod odgovori: I s duhom tvojim. Svećenik nastavi: Čitanje svetoga evanđelja, znamenujući palcem knjigu te sebe na čelu, ustima i prsima. Jednako se znamenuju i svi ostali. Narod usklikne: Slava tebi, Gospodine. Svećenik zatim, ako se kadi, okadi knjigu *(usp. br. 276-277).* Zatim navijesti evanđelje. Na kraju doda poklik Riječ Gospodnj a, a svi odgovore: Hvala tebi, Kriste. Svećenik poljubi knjigu tiho govoreći: Evanđeoskom riječju uništili se naši grijesi.

135. Ako nema čitača, svećenik sam, stojeći na ambonu, naviješta sva čitanja i psalam. Na tome istome mjestu stavlja tamjan i blagoslivlja ga, ako se upotrebljava, te, duboko naklonjen, govori: Svemogući Bože.

136. Svećenik homiliju drži stojeći kod sjedišta ili na samome ambonu, ili pak na nekome drugom prikladnom mjestu. Nakon homilije može se neko vrijeme ostati u šutnji.

137. Simbol svećenik pjeva ili recitira zajedno sa svima nazočnima *(usp. br. 68).* Na riječi: I utjelovio se itd. svi se duboko naklone, a na svetkovine Rođenja i Navještenja Gospodinova pokleknu.

138. Nakon simbola svećenik, stojeći kod sjedišta, sklopljenih ruku pozove vjernike kratkim pozivom na sveopću molitvu. Zatim pjevač, čitač ili pak netko drugi, okrenut prema narodu, s ambona ili drugoga prikladnoga mjesta predmoli molitvene nakane, a narod odgovara zazivom. Na kraju svećenik raširenih ruku zaključi sveopću molitvu.

Euharistijska liturgija

139. Kad završi sveopća molitva, svi sjednu te počne prinosna pjesma *(usp. br. 74).* Akolit ili koji drugi služitelj laik stavi na oltar tjelesnik, ubrus, kalež, pokrivalo i misal.

140. Poželjno je da vjernici očituju svoje sudjelovanje prinosom kruha i vina za euharistijsko slavlje ili drugih darova za potrebe Crkve i siromaha. Prinose vjernika prima svećenik, a pomažu mu akolit ili drugi služitelj. Kruh i vino za euharistiju donesu se slavitelju koji ih položi na oltar, a drugi se darovi odlože na drugo prikladno mjesto *(usp. br. 73).*

141. Svećenik, za oltarom, uzme pliticu s kruhom i držeći je objema rukama malo podignutu iznad oltara, tiho govori: Blagoslovljen si, Gospodine. Zatim pliticu s kruhom stavi na tjelesnik.

142. Poslije toga svećenik, stojeći na strani oltara, prima od poslužitelja vrčiće, ulije u kalež vina i malo vode te tiho govori: Otajstvo ove vode i vina Vrativši se k sredini oltara, prihvati kalež objema rukama i drži ga malo iznad oltara te tiho govori Blagoslovljen si, Gospodine, a zatim stavi kalež na tjelesnik i, ako je zgodno,

pokrije ga pokrivalom. Ako se ne pjeva prinosna pjesma, odnosno ako ne sviraju orgulje, svećeniku je dopušteno da, pri prikazivanju kruha i vina, glasno izgovara blagoslovne obrasce, na koje će narod uskliknuti: Blagoslovljen Bog u vijeke.

143. Položivši kalež na oltar, svećenik duboko naklonjen tiho govori: Primi nas, Gospodine.

144. Zatim, ako se upotrebljava tamjan, svećenik ga stavi u kadionicu, blagoslovi ga ništa ne govoreći te okadi prinose, križ i oltar. Poslužitelj pak, stojeći na strani oltara, okadi svećenika, a zatim i narod.

145. Poslije molitve Primi nas, Gospodine, odnosno poslije kadenja, svećenik stojeći na strani oltara i tiho govoreći: Operi me, Gospodine pere ruke, a poslužitelj mu ih polijeva vodom.

146. Nakon toga svećenik se vrati k sredini oltara te, okrenut prema narodu, šireći i sklapajući ruke pozove narod na molitvu riječima: Molite braćo i sestre. Narod ustane i odgovori: Primio Gospodin. Zatim svećenik raširenih ruku moli molitvu nad prinosima, a na kraju narod usklikne: Amen.

147. Svećenik tada započne euharistijsku molitvu, odabirući prema rubrikama *(usp. br. 365)* neku od onih koje se nalaze u Rimskome misalu ili koje je odobrila Apostolska stolica. Narav euharistijske molitve iziskuje da je, snagom redenja, izgovara samo svećenik. Narod se svećeniku pridružuje u vjeri i šutnjom te dijelovima koji su u euharistijskoj molitvi za nj predviđeni, a to su: odgovori u uvodnome dijalogu predslovlja, Svet, poklik nakon posvećenja, poklik Amen nakon završne doksologije te drugi poklici odobreni od konferencije biskupa i potvrđeni od Svete stolice. Veoma je prikladno da svećenik pjeva dijelove euharstijske molitve koji su notno naznačeni.

148. Započinjući euharistijsku molitvu svećenik, šireći ruke, pjeva ili kaže: Gospodin s vama, a narod odgovara: I s duhom tvojim. Kad nastavi: Gore srca, uzdigne ruke, a narod odgovori: Imamo kod Gospodina. Nakon toga svećenik raširenih ruku doda: Hvalu dajmo Gospodinu Bogu našemu, a narod uzvrati: Dostojno je i pravedno. Zatim svećenik raširenih ruku nastavi predslovlje. Na kraju

predslovlja sklopi ruke te zajedno sa svima nazočnima pjeva ili naglas govori: Svet *(usp. br. 79 b).*

149. Svećenik nastavlja euharistijsku molitvu prema rubrikama koje se nalaze uz pojedine molitve. Ako je slavitelj biskup, u euharistijskim molitvama poslije riječi zajedno s papom našim I., nadoda: i sa mnom, tvojim nevrijednim slugom, odnosno nakon riječi pape našega I, kaže: mene, tvoga nevrijednoga sluge. Ako pak biskup slavi misu izvan svoje biskupije, nakon riječi zajedno s papom našim I., nadoda: sa mnom, tvojim nevrijednim slugom i bratom mojim I., biskupom ove Crkve I., odnosno nakon riječi pape našega I., kaže: mene, tvoga nevrijednoga sluge i brata moga I., biskupa ove Crkve I. Dijecezanskoga biskupa, odnosno onoga koji mu je u pravu izjednačen, treba imenom spomenuti ovim obrascem: zajedno sa slugom tvojim papom našim I. i biskupom (ili: vikarom, prelatom, prefektom, opatom) našim I. Biskupa koadjutora i pomoćne biskupe slobodno je imenom spomenuti u euharistijskoj molitvi, ah ne i druge biskupe koji su možda nazočni. Kad treba spomenuti više njih, govori se opći obrazac: biskupom našim I. i njegovim pomoćnim biskupima. U svakoj pojedinoj euharistijskoj molitvi valja gornje obrasce prilagoditi prema gramatičkim pravilima.

150. Malo prije posvećenja poslužitelj, ako je zgodno, može vjernike upozoriti znakom zvonca. Isto tako, prema običaju mjesta, može zvoniti zvoncem kod oba pokazivanja. Ako se upotrebljava tamjan, poslužitelj pokadi hostiju i kalež dok ih svećenik nakon posvećenja pokazuje narodu.

151. Nakon posvećenja svećenik kaže: Otajstvo vjere, a narod odgovori jednim od predloženih poklika. Na koncu euharistijske molitve svećenik, držeći podignutu pliticu s hostijom i kalež, sam govori doksologiju: Po Kristu. Narod na kraju usklikne: Amen. Svećenik zatim odloži pliticu i kalež na tjelesnik.

152. Nakon euharistijske molitve svećenik sklopljenih ruku izgovori poziv na Molitvu Gospodnju koju zatim, skupa s narodom, moli raširenih ruku.

153. Nakon Molitve Gospodnje svećenik, raširenih ruku, sam govori embolizam Izbavi nas, nakon čega narod usklikne: Jer tvoje je kraljevstvo.

154. Zatim svećenik raširenih ruku naglas govori molitvu Gospodine Isus Kriste, ti si rekao. Završivši je, okrenut prema narodu, šireći i sklapajući ruke, navijesti narodu mir govoreći: Mir Gospodnji bio vazda s vama. Narod odgovori: I s duhom tvojim. Zatim, ako je zgodno, svećenik doda: Pružite mir jedni drugima. Svećenik može mir pružiti poslužiteljima, ah uvijek na način da ostane u prezbiteriju te da se ne ometa tijek slavlja. Neka na isti način postupi i kada, iz opravdana razloga, mir želi pružiti i nekomu od vjernika. Svi pak međusobno iskažu znak mira, zajedništva i ljubavi na način koji je odredila konferencija biskupa. Dok se pruža znak mira, može se reći: Mir Gospodnji bio vazda s tobom, na što se odgovori: Amen.

155. Zatim svećenik uzme hostiju i prelomi je nad pliticom, a djelić stavi u kalež tiho govoreći: Ovo miješanje. Za to vrijeme zbor i narod pjevaju ili govore Jaganjče Božji *(usp. br. 83).*

156. Tada svećenik sklopljenih ruku tiho moli molitvu za pričest Gospodine Isuse Kriste, Sine Boga živoga ih Gospodine Isuse Kriste, neka mi blagovanje.

157. Kad završi molitvu, svećenik poklekne, uzme hostiju posvećenu na toj misi, malo je podigne iznad plitice ih kaleža i okrenut prema narodu kaže: Evo Jaganjca Božjeg te s narodom doda: Gospodine, nisam dostojan.

158. Nakon toga svećenik, okrenut oltaru, tiho kaže: Tijelo Kristovo sačuvalo me za život vječni te s poštovanjem blaguje Tijelo Kristovo. Zatim uzme kalež i tiho rekne: Krv Kristova sačuvala me za život vječni te s poštovanjem uzme Kristovu Krv.

159. Dok svećenik blaguje Sakrament, počne pričesna pjesma *(usp. br. 86).*

160. Svećenik zatim uzme pliticu ili ciborij i pođe k pričesnicima koji, po običaju, pristupaju u procesiji. Nije dopušteno da vjernici sami uzimaju posvećeni kruh ih sveti kalež niti da ga iz ruke u ruku prosljeđuju jedan drugomu. Vjernici se pričešćuju klečeći ili stojeći, kako to odredi konferencija biskupa. Kad se pričešćuju stojeći, preporučuje se da se, prema istim odredbama, iskaže dužno poštovanje prije nego se primi Sakrament.

161. Ako se pričest dijeli samo pod prilikom kruha, svećenik hostiju malo podigne, pokaže je svakomu pojedinom i kaže: Tijelo Kristovo. Pričesnik odgovori: Amen te primi Sakrament na usta ih, gdje je to dopušteno, na ruku ako to želi. Pričesnik čim primi svetu hostiju, odmah je u cijelosti blaguje. Za pričest pod objema prilikama slijedi se obred opisan na drugome mjestu *(usp. br. 284-287).*

162. U dijeljenju pričesti svećeniku mogu pomagati i drugi nazočni prezbiteri. Ako njih nema, a broj pričesnika bude velik, svećenik može u pomoć pozvati izvanredne službitelje, tj. postavljenoga akolita ili i druge vjernike koji su za to ovlašteni.97 U slučaju potrebe, svećenik tu službu može jednokratno povjeriti i drugim prikladnim vjernicima.98 Ti službitelji ne pristupaju oltaru dok se svećenik ne pričesti, a posudu s prilikama presvete euharistije za pričest vjernika primaju uvijek iz ruku svećenika slavitelja.

163. Kad pričešćivanje završi, svećenik na oltaru ostatak posvećenoga vina odmah u cijelosti sam ispije, a preostale posvećene hostije ili na oltaru blaguje ih pak pohrani na mjesto predviđeno za čuvanje euharistije. Svećenik se vrati k oltaru i pokupi mrvice, ako ih ima; zatim na oltaru ili kod stolića počisti pliticu ih ciborij nad kaležom, a zatim počisti kalež, govoreći tiho: Gospodine, daj da čistom dušom, i obriše kalež ubrusom. Ako je posuđe počišćeno kod oltara, službitelj ga nosi na stolić. Dopušteno je, međutim, da se posuđe koje treba počistiti, naročito ako je brojnije, prikladno pokrije i ostavi na oltaru ih da se odloži na stolić prekriven tjelesnikom te se počisti odmah poslije mise, nakon otpusta naroda.

164. Nakon toga svećenik se može vratiti k sjedištu. Neko vrijeme može se ostati u svetoj šutnji ili pak pjevati psalam odnosno drugi hvalospjev ili himan *(usp. br. 88).*

165. Zatim svećenik stojeći kod sjedišta ili kod oltara, okrenut prema narodu, sklopljenih ruku kaže: Pomolimo se te raširenih ruku moli popričesnu molitvu. Prije nje može se neko vrijeme ostati u šutnji, osim ako se šutnja obdržala odmah nakon pričesti. Na kraju molitve narod usklikne: Amen.

Završni obredi

166. Nakon popričesne molitve slijede, ako je potrebno, kratke obavijesti narodu.

167. Svećenik zatim širećи ruke pozdravi narod riječima: Gospodin s vama, a narod odgovori: I s duhom tvojim. Svećenik iznova sklopi ruke te odmah, stavivši lijevu ruku na prsa i podižući desnu, nadoda: Blagoslovio vas svemogući Bog, i čineći znak križa nad narodom nastavi: Otac i Sin i Duh Sveti. Svi odgovore: Amen. U neke dane i prigode taj se blagoslov, prema rubrikama, može obogatiti i iskazati molitvom nad narodom ih drugim svečanijim oblikom blagoslova. Biskup blagoslivlje narod sebi svojstvenim obrascem čineći nad narodom triput znak križa.99

168. Odmah nakon blagoslova svećenik sklopljenih ruku doda: Idite u miru, a svi odgovore: Bogu hvala.

169. Tada svećenik po običaju poljupcem iskaže počast oltaru i, duboko mu se naklonivši sa služiteljima laicima, s njima otide.

170. Ako poslije mise slijedi koji drugi liturgijski čin, izostavljaju se završni obredi, tj. pozdrav, blagoslov i otpust.

B) MISA S ĐAKONOM

171. Kad je u euharistijskom slavlju nazočan, đakon vrši svoju službu odjeven u sveto ruho. Đakon općenito:

a) pomaže svećeniku i prati ga idući mu sa strane;

b) na oltaru poslužuje kod kaleža i kod knjige;

c) naviješta evanđelje, a može, s ovlašću svećenika slavitelja, držati i homiliju *(usp. br. 66);*

d) ravna vjernim narodom prikladnim napomenama i izriče nakane sveopće molitve;

e) pomaže svećeniku slavitelju u dijeljenju pričesti te čisti i pospremа sveto posuđe;

f) vrši, prema potrebi, i dužnosti drugih služitelja ako nema nijednoga od njih.

Uvodni obredi

172. Đakon, noseći evanđelistar malo uzdignut, ide ispred svećenika kad ovaj pristupa k oltaru, a inače ide uz svećenika.

173. Kad dođe pred oltar, ako nosi evanđelistar, izostavi znak počasti i pristupi k oltaru. Hvale je vrijedno da evanđelistar položi

na oltar, a zatim zajedno sa svećenikom poljubi oltar. Ako ne nosi evanđelistar, na uobičajen se način zajedno sa svećenikom duboko nakloni oltaru te zajedno s njim poljupcem iskaže počast oltaru. Kada se kadi, pomaže svećeniku kod stavljanja tamjana te kod kađenja križa i oltara.

174. Kad završi kađenje oltara, ide zajedno sa svećenikom k sjedištu i ondje mu stoji sa strane te mu prema potrebi poslužuje.

Liturgija riječi

175. Dok se pjeva Aleluja ili druga pjesma, ako se u misi kadi, đakon pomaže svećeniku kod stavljanja tamjana. Zatim, duboko naklonjen pred svećenikom, tišim glasom traži blagoslov riječima: Gospodine, molim blagoslov. Svećenik ga blagoslovi govoreći: Gospodin ti bio u srcu. Đakon se znamenuje znakom križa i odgovori: Amen. Zatim se nakloni oltaru, uzme evanđelistar s oltara i krene k ambonu noseći malo uzdignut evanđelistar, a pred njim idu kadioničar s kadionicom iz koje se uzdiže kad i poslužitelji s upaljenim svijećama. S ambona sklopljenih ruku pozdravi narod riječima Gospodin s vama, zatim izgovarajući riječi Čitanje svetoga evanđelja palcem znamenuje knjigu, a nakon toga i sebe na čelu, na usnama i na grudima te okadi knjigu i navijesti evanđelje. Kad završi, usklikne Riječ Gospodnja, a svi odgovore Hvala tebi, Kriste. Zatim poljupcem iskaže počast knjizi tiho govoreći: Evanđeoskom riječi te se vrati k svećeniku slavitelju. Kad đakon poslužuje biskupu, donosi knjigu biskupu daje poljubi ili je sam poljubi tiho govoreći: Evanđeoskom riječju. U svečanijim slavljima biskup može, ako je zgodno, blagosloviti narod evanđelistarom. Nakon toga evanđelistar se može odložiti na stolić ili na neko drugo prikladno i dostojno mjesto.

176. Ako nema drugoga prikladnoga čitača, đakon će navijestiti i druga čitanja.

177. U molitvi vjernika, nakon svećenikova uvoda, sam đakon izriče nakane po običaju s ambona.

Euharistijska liturgija

178. Kad završi sveopća molitva, svećenik ostane kod sjedišta, a đakon uz pomoć akolita pripravi oltar. Đakonu pripada briga oko svetoga posuđa. On također pomaže svećeniku kod primanja daro-

va naroda. Zatim pruži svećeniku pliticu s kruhom koji će biti posvećen; ulije vina i malo vode u kalež tiho govoreći: Otajstvo ove vode i pruži ga svećeniku. Tu pripravu kaleža može izvršiti kod stolića. Ako se kadi, poslužuje svećenika pri kađenju prinosa, križa i oltara, a zatim on sam, ili akolit, pokadi svećenika i narod.

179. Za vrijeme euharistijske molitve đakon stoji kraj svećenika, ali malo iza njega da ga, kad zatreba, posluži kod kaleža i misala. Đakon na tome istome mjestu obično ostaje klečeći od epikleze do pokazivanja kaleža. Ako je nazočno više đakona, jedan od njih može kod posvećenja staviti tamjana u kadionicu te kaditi prilikom pokazivanja hostije i kaleža.

180. Kod završne doksologije na koncu euharistijske molitve stoji uz svećenika i, kad ovaj podigne pliticu s hostijom, drži podignut kalež sve dok narod ne usklikne Amen.

181. Pošto svećenik izmoli molitvu za mir i usklikne: Mir Gospodnji bio vazda s vama, a narod odgovori: I s duhom tvojim, đakon, ako je zgodno, sklopljenih ruku i okrenut prema narodu upravi poziv: Pružite mir jedni drugima. Sam pak primi mir od svećenika te ga može prenijeti drugim služiteljima koji su mu blizu.

182. Kad se svećenik pričesti, đakon primi pričest pod objema prilikama od samoga svećenika, a onda pomaže svećeniku kod pričešćivanja naroda. Kad se dijeli pričest pod objema prilikama, pruža pričesnicima kalež te, odmah pošto završi dijeljenje pričesti, ostatak Krvi Kristove s dužnim poštovanjem ispije kod oltara, a pomognu mu, ako je potrebno, drugi đakoni i svećenici.

183. Kad završi pričest, đakon se sa svećenikom vrati k oltaru, skupi ulomke, ako ih ima, odnese kalež i ostalo sveto posuđe na stolić; ondje ih počisti i po običaju posloži, a svećenik se vrati k sjedištu. Dopušteno je ipak da se posuđe koje treba počistiti ostavi, prikladno pokriveno, na stoliću koji je prekriven tjelesnikom te se počisti odmah poshje mise, nakon otpusta naroda.

Završni obredi

184. Nakon popričesne molitve đakon daje kraće obavijesti narodu, ako ih možda ima i ako to neće učiniti sam svećenik.

185. Ako se uzima molitva nad narodom ih pak obrazac svečanoga blagoslova, đakon kaže: Naklonite glave na blagoslov. Nakon što svećenik dade blagoslov, đakon sklopljenih ruku i okrenut narodu otpusti narod riječima Idite u miru.

186. Zatim zajedno sa svećenikom iskaže počast oltaru poljupcem te, duboko se naklonivši, otiđe na način kako je i došao.

C) DUŽNOSTI AKOLITA

187. Postoje razne dužnosti koje vrši akolit te se može dogoditi da treba vršiti više služba u isto vrijeme. Zato je dobro da se one razdijele na više akolita. A ako je na raspolaganju samo jedan akolit, on će izvršiti one važnije, dok će se druge podijeliti ostalim služiteljima.

Uvodni obredi

188. U pristupanju k oltaru akolit može nositi križ, u sredini, između dvojice služitelja koji nose upaljene svijeće. Kad dođe k oltaru, postavi križ kraj oltara tako da on bude oltarni križ; inače ga pohrani na drugo dostojno mjesto. Zatim zauzme svoje mjesto u prezbiteriju.

189. Za cijeloga slavlja dužnost je akolita pristupati svećeniku ih đakonu, kad god je to potrebno, da im pruži knjigu ih im u čemu drugom pomogne. Zato valja da bude, po mogućnosti, na takvome mjestu s kojega će svoju službu moći lako vršiti, bilo kod sjedišta bilo kod oltara.

Euharistijska liturgija

190. Kad nema đakona, svećenik poslije sveopće molitve ostaje kod sjedišta, a akolit stavlja na oltar tjelesnik, ubrus, kalež, pokrivalo i misal. Zatim, ako je potrebno, pomaže svećeniku kod primanja darova od naroda ili, ako je potrebno, donosi kruh i vino k oltaru i predaje ih svećeniku. Ako se kadi, akolit pruža svećeniku kadionicu i prati ga pri kađenju prinqsa, križa i oltara. Zatim okadi svećenika i narod.

191. Postavljeni akolit može, ako je potrebno, kao izvanredni služitelj pomagati svećeniku u dijeljenju pričesti narodu.100 Dijeli li

se pričest pod objema prilikama, a nema đakona, akoht pruža pričesnicima kalež ili pak drži kalež ako se pričest vrši umakanjem.

192. Isto tako poshje pričesti postavljeni akolit pomaže svećeniku ih đakonu u čišćenju i spremanju svetoga posuđa. Kad nema đakona, postavljeni akoht odnosi sveto posuđe na stolić i tamo ga na uobičajen način čisti, briše i sprema.

193. Kad završi misno slavlje, akoht i drugi služitelji zajedno s đakonom i svećenikom vraćaju se u sakristiju u procesiji onim redom kojim su i došli.

D) SLUŽBA ČITAČA

Uvodni obredi

194. U pristupanju k oltaru, kad nema đakona, čitač, odjeven u za njega odobreno ruho, može nositi malo uzdignut evandelistar. U tome slučaju ide ispred svećenika, inače ide s drugim služiteljima.

195. Kad dođe k oltaru, zajedno se s ostalima duboko nakloni. Ako nosi evandelistar, pristupi k oltaru i ondje ga položi te zatim zauzme svoje mjesto u prezbiteriju zajedno s drugim služiteljima.

Liturgija riječi

196. Čita s ambona čitanja koja prethode evanđelju. Ako nema psalmista, može navijestiti i pripjevni psalam poshje prvoga čitanja.

197. Kad nema đakona, može s ambona, nakon svećenikova uvoda, predmoliti nakane sveopće molitve.

198. Ako se kod ulaska ih kod pričesti ne pjeva, niti vjernici recitiraju u misalu predložene antifone, on ih u zgodno vrijeme može pročitati *(usp. br. 48, 87).*

II. KONCELEBRIRANA MISA

199. Koncelebracija, kojom se zgodno očituje jedinstvo svećeništva, žrtve i svekolikoga Božjega naroda, samim se obredom nalaže: u misi ređenja biskupa i prezbitera, u misi blagoslova opata i u misi posvete ulja.

Ako dobro vjernika drukčije ne zahtijeva ili ne savjetuje, preporučuje se također:

a) u misi Večere Gospodnje;

b) u misi prigodom sabora, biskupskih sastanaka i sinoda;

c) u konventualnoj i glavnoj misi u crkvama i oratorijima;

d) u misama bilo kojih skupova svećenika, kako svjetovnih tako i redovničkih.101

Svećeniku je ipak dopušteno slaviti euharistiju pojedinačno, ali ne u vrijeme kad je u crkvi ili oratoriju koncelebracija. Nije međutim dopušteno misnu žrtvu pojedinačno prinositi na Četvrtak večere Gospodnje i u vazmenome bdjenju.

200. Prezbiterima hodočasnicima neka se rado dopusti sudjelovanje u euharistijskoj koncelebraciji, samo neka se provjeri njihovo svećeničko stanje.

201. Gdje ima mnogo svećenika i gdje to traži potreba ili pastoralna korist vjernika, koncelebracija može biti i više puta u istome danu, ali u različito vrijeme ili na različitim svetim mjestima.102

202. Biskupu pripada da prema odredbama prava utvrđuje način koncelebriranja u svim crkvama i oratorijima svoje biskupije.

203. Posebno treba cijeniti onu koncelebraciju u kojoj prezbiteri neke biskupije koncelebriraju sa svojim biskupom na postajnoj misi, osobito u svečanije dane liturgijske godine, na misi ređenja novoga dijecezanskoga biskupa, njegova biskupa koadjutora ili pomoćnoga biskupa, na misi posvete ulja, na večernjoj misi Večere Gospodnje, u slavljima sveca utemeljitelja mjesne Crkve ih zaštitnika biskupije, na obljetnice biskupova ređenja te u prigodi sinode ih pastirskoga pohoda. Iz istoga se razloga koncelebracija preporučuje kad god se prezbiteri sastanu sa svojim biskupom, bilo prigodom duhovnih vježba bilo prigodom nekoga drugoga sastanka. U tim se slučajevima još jasnije očituje znak svećeničkoga i crkvenoga jedinstva, svojstven svakoj koncelebraciji.103

204. Iz posebna razloga, zbog značenja obreda ili svetkovine, dopušta se više puta istoga dana slaviti ili koncelebrirati misu u ovim slučajevima:

a) tko je na Veliki četvrtak slavio misu posvete ulja ili u njoj koncelebrirao, smije slaviti i večernju Misu večere Gospodnje ili u njoj koncelebrirati;

b) tko je slavio misu vazmenoga bdjenja ili u njoj koncelebrirao, smije slaviti i danju misu na dan Vazma ili u njoj koncelebrirati;

c) na svetkovinu rođenja Gospodinova mogu svi svećenici slaviti ili koncelebrirati tri mise, s time da se one slave u svoje vrijeme;

d) na Spomen svih vjernih mrtvih svi svećenici mogu slaviti tri mise ili u njima koncelebrirati, uz uvjet da se one slave u različito vrijeme i da se poštuju odredbe o namjenjivanju druge odnosno treće mise;104

e) tko s biskupom ili njegovim izaslanikom koncelebrira u prigodi sinode, pastirskoga pohoda ili nekoga svećeničkoga zborovanja, može za dobro vjernika opet slaviti misu. Isto vrijedi, uz obdržavanje propisa, i za skupove redovnika.

205. Koncelebrirana se misa u svakome obliku ravna prema redovitim odredbama *(usp. br. 112 - 198)* , obdržavajući ipak ili mijenjajući ono što će se niže navesti.

206. Nitko ne smije ni u kojem slučaju pristupiti niti biti pripušten koncelebraciji kad se misa već započne.

207. U prezbiteriju neka se pripreme:

a) sjedala i knjižice za svećenike suslavitelje;

b) na stoliću: kalež dostatne veličine ili više kaleža.

208. Ako nema đakona, njegove dužnosti vrše neki od svećenika suslavitelja. Ako pak nema ni drugih poslužitelja, dijelovi koji njima pripadaju mogu se povjeriti prikladnim vjernicima; u protivnom će ih vršiti svećenici suslavitelji.

209. Suslavitelji u sakristiji ili na drugome zgodnome mjestu obuku sveto ruho koje običavaju uzeti kad misu slave pojedinačno. Iz opravdana razloga, na primjer zbog većega broja suslavitelja ih nedostatka misnoga ruha, suslavitelji mogu, izuzevši uvijek glavnoga slavitelja, obući albu sa štolom, bez misnice.

Uvodni obredi

210. Kad je sve pripravljeno kako nalaže obred, procesija obično krene kroz crkvu k oltaru. Svećenici suslavitelji idu ispred glavnoga slavitelja.

211. Kad dodu do oltara, suslavitelji i glavni slavitelj duboko se naklone i iskažu počast oltaru poljupcem te idu k svojim sjedalima. Glavni slavitelj, ako je zgodno, okadi križ i oltar, a zatim pode k sjedištu.

Liturgija riječi

212. Za vrijeme liturgije riječi suslavitelji ostaju na svome mjestu te sjede i ustaju na isti način kao i glavni slavitelj. Kad započne Aleluja, ustanu svi osim biskupa koji stavi tamjana u kadionicu ništa ne govoreći te blagoslovi đakona ili, u njegovoj odsutnosti, suslavitelja koji će navijestiti evanđelje. U koncelebraciji pak kojoj predsjeda prezbiter, suslavitelj koji u odsutnosti đakona naviješta evanđelje, od glavnoga slavitelja ne traži blagoslov niti ga prima.

213. Homiliju obično drži glavni slavitelj ili jedan od suslavitelja.

Euharistijska liturgija

214. Pripravu darova *(usp. br. 139 - 146)* vrši glavni slavitelj, a ostali suslavitelji ostaju na svojim mjestima.

215. Pošto glavni slavitelj izrekne molitvu nad prinosima, suslavitelji priđu k oltaru i stanu oko njega, ah tako da ne smetaju u vršenju obreda i da vjernici mogu dobro vidjeti sveti čin te da ne smetaju ni đakonu kada radi vršenja svoje službe ima pristupiti k oltaru. Đakon svoju službu vrši kod oltara da bi, kad ustreba, posluživao kod kaleža i misala. Ipak, ako je moguće, stoji malo iza svećenika suslavitelja koji se rasporede uz glavnoga slavitelja.

Kako se moli euharistijska molitva

216. Predslovlje pjeva ih izgovara samo glavni slavitelj; Svet pak pjevaju ih glasno govore svi suslavitelji, skupa s narodom i zborom.

217. Kad završi Svet, svećenici suslavitelji nastave euharistijsku molitvu na način koji je niže opisan. Kretnje vrši samo glavni slavitelj, osim ako je drukčije naznačeno.

218. Dijelove što ih svi suslavitelji govore zajedno, a osobito riječi posvećenja, koje treba da izgovaraju svi, valja tako izricati da ih

suslavitelji izgovaraju tišim glasom i da se jasno čuje glas glavnoga slavitelja. Na taj će način narod lakše razumjeti riječi. Hvale je vrijedno da se pjevaju dijelovi što ih suslavitelji izgovaraju zajedno, a koji su u misalu notno označeni.

Prva euharistijska molitva ili Rimski kanon

219. U Prvoj euharistijskoj molitvi ih Rimskome kanonu Tebe, milostivi Oče govori samo glavni slavitelj, raširenih ruku.

220. Spomeni se za žive i U zajedništvu pristoji se povjeriti jednomu od svećenika suslavitelja, koji te molitve izgovara sam, raširenih ruku i naglas.

221. Molimo, Gospodine opet govori samo glavni slavitelj, raširenih ruku.

222. Od Bože, blagoslovi do Ponizno te molimo, glavni slavitelj vrši kretnje, a svi suslavitelji zajedno izgovaraju na sljedeći način:

a) Bože, blagoslovi ruku ispruženih prema prinosima;

b) Dan prije i Isto tako sklopljenih ruku;

c) riječi Gospodnje, ako se čini prikladnim, ispruživši desnu ruku prema kruhu i kaležu; kod pokazivanja gledajući hostiju i kalež i nato se duboko naklone;

d) Zato, Gospodine i Molimo te, pogledaj raširenih ruku;

e) Ponizno te molimo naklonjeni i sklopljenih ruku do riječi kao pričesnici ove žrtve, a zatim se usprave i znamenuju na riječi napunimo svakim nebeskim blagoslovom i milošću.

223. Spomeni se za pokojne te I nama, svojim grješnim slugama prikladno je povjeriti jednomu ih dvojici suslavitelja koji ih izgovaraju sami, raširenih ruku i naglas.

224. Na riječi I nama, svojim grješnim slugama svi se suslavitelji udare u prsa.

225. Po njemu, Gospodine izgovara samo glavni slavitelj.

Druga euharistijska molitva

226. U Drugoj euharistijskoj molitvi Uistinu svet si izgovara samo glavni slavitelj, raširenih ruku.

227. Od Tebe zato molimo do Smjerno te molimo izgovaraju svi suslavitelji zajedno, na sljedeći način:

a) Tebe, zato, molimo ruku ispruženih prema prinosima;

b) Kad se dragovoljno i Isto tako sklopljenih ruku;

c) riječi Gospodnje, ako se čini prikladnim, ispruživši desnu ruku prema kruhu i kaležu; a kod pokazivanja gledajući hostiju i kalež i nato se duboko naklone;

d) Slaveći dakle i Smjerao te molimo raširenih ruku.

228. Zagovore za žive: Spomeni se, Gospodine i za pokojne: Spomeni se i naše braće prikladno je povjeriti jednomu ili dvojici suslavitelja koji ih izgovaraju sami, raširenih ruku i naglas.

Treća euharistijska molitva

229. U Trećoj euharistijskoj molitvi riječi Uistinu svet si izgovara samo glavni slavitelj, raširenih ruku.

230. Sve dijelove od Stoga te smjerno molimo do Pogledaj, Gospodine izgovaraju svi suslavitelji zajedno, na sljedeći način:

a) Stoga te smjerno molimo ruku ispruženih prema prinosima;

b) One noći i Isto tako sklopljenih ruku;

c) riječi Gospodnje, ako se čini prikladnim, ispruživši desnu ruku prema kruhu i kaležom; a kod pokazivanja gledajući hostiju i kalež i potom se duboko naklone;

d) Zato, Gospodine i Pogledaj, Gospodine raširenih ruku.

231. Zagovore Učinio nas, Molimo te, Gospodine i Našu pokojnu braću i sestre prikladno je povjeriti jednomu ih dvojici suslavitelja, koji ih izgovaraju sami, raširenih ruku i naglas.

Četvrta euharistijska molitva

232. U Četvrtoj euharistijskoj molitvi od Slavimo te, Oče sveti do i izvrši svako posvećenje izgovara samo glavni slavitelj, raširenih ruku.

233. Od Molimo te, zato, Gospodine do Pogledaj, Gospodine sve izgovaraju svi suslavitelji zajedno, na sljedeći način:

a) Molimo te, zato, Gospodine ruku ispruženih prema prinosima;

b) I kad dođe čas i Isto tako sklopljenih ruku;

c) riječi Gospodnje, ako se čini prikladnim, ispruživši desnu ruku prema kruhu i kaležu; kod pokazivanja gledajući hostiju i kalež i potom se duboko naklone;

d) Zato i mi i Pogledaj, Gospodine raširenih ruku.

234. Zagovore A sada, Gospodine i Oče blagi, daj svima nama pristoji se povjeriti jednomu ili dvojici suslavitelja koji ih izgovaraju sami, raširenih ruku i naglas.

235. U drugim euharistijskim molitvama koje je potvrdila Apostolska stolica neka se obdržavaju odredbe naznačene uz svaku pojedinu molitvu.

236. Zaključnu doksologiju euharistijske molitve izgovara sam svećenik glavni slavitelj ili, ako se smatra prikladnijim, svi suslavitelji zajedno s glavnim slaviteljem, ali ne i vjernici.

Obredi pričesti

237. Zatim glavni slavitelj sklopljenih ruku upućuje poziv na Molitvu Gospodnju, a onda raširenih ruku zajedno s ostalim suslaviteljima, koji također raširе ruke, i s narodom, moli Molitvu Gospodnju.

238. Izbavi nas govori sam glavni slavitelj, raširenih ruku. Svi suslavitelji zajedno s narodom nastave zaključni poklik: Jer tvoje je kraljevstvo.

239. Pošto đakon ili, ako njega nema, jedan od suslavitelja pozove Pružite mir jedni drugima, svi jedni drugima daju mir. Oni koji su bliži glavnomu slavitelju, primaju od njega mir prije đakona.

240. Dok se govori Jaganjče Božji, đakon ili koji od suslavitelja mogu pomoći glavnomu slavitelju lomiti hostije za pričest suslavitelja, odnosno naroda.

241. Pošto se stavi komadić hostije u kalež, glavni slavitelj sam sklopljenih ruku tiho moli molitvu Gospodine Isuse Kriste, Sine Boga živoga ih Gospodine Isuse Kriste.

242. Pošto se završi molitva prije pričesti, glavni slavitelj poklekne i malo odstupi. Suslavitelji jedan za drugim pristupe k sredini oltara, pokleknu i s oltara s poštovanjem uzmu Tijelo Kristovo te se, držeći ga desnom, a podmetnuvši lijevu ruku, vraćaju na svoja mjesta. Suslavitelji ipak mogu ostati na svojim mjestima i uzeti Tijelo Kristovo s plitice koju drži glavni slavitelj ih jedan ih više suslavitelja prolazeći ispred njih, ili pak predajući pliticu sljedećemu, i tako redom sve do posljednjega.

243. Zatim glavni slavitelj uzme hostiju posvećenu na toj misi, drži je malo iznad plitice ili iznad kaleža te, okrenut prema narodu, kaže: Evo Jaganjca Božjeg i nastavi sa suslaviteljima i narodom govoreći: Gospodine, nisam dostojan.

244. Zatim glavni slavitelj okrenut prema oltaru tiho kaže: Tijelo Kristovo sačuvalo me za život vječni i s poštovanjem blaguje Tijelo Kristovo. Tako učine i suslavitelji pričešćujući se sami. Poslije njih đakon prima Tijelo i Krv Gospodnju od glavnoga slavitelja.

245. Krv se Gospodnja može primiti ili pijući izravno iz samoga kaleža, ih umakanjem, ih cjevčicom, ih žličicom.

246. Ako se pričešćuje pijući izravno iz kaleža, to se može učiniti na jedan od ovih načina:

a) glavni slavitelj, stojeći na sredini oltara, uzme kalež i tiho kaže: Krv Kristova sačuvala me za život vječni i pričesti se Krvlju te kalež preda đakonu ih suslavitelju. Zatim dijeli pričest vjernicima *(usp. br. 160-162).* Suslavitelji jedan po jedan, ih dva po dva ako su dva kaleža, pristupe k oltaru, poklone se, pričeste se Krvlju, obrisu rub kaleža i vrate se k svome sjedalu.

b) Glavni slavitelj uzima Krv Gospodnju stojeći obično na sredini oltara. Suslavitelji pak mogu uzeti Krv Gospodnju ostajući na svome mjestu i pijući iz kaleža koji im pruži đakon ih jedan od suslavitelja ih pružajući ga redom jedan drugomu. Kalež uvijek obriše onaj tko iz njega pije ili onaj tko ga pruža. Kako se tko pričesti, vraća se k svome sjedalu.

247. Đakon s poštovanjem na oltaru ispije Krv Kristovu što je preostala, a ako je potrebno, pomognu mu suslavitelji. Zatim odnese kalež na stohć te ga ondje on ih postavljeni akolit po običaju opere, obriše i pospremi *(usp. br. 183).*

248. Pričest suslavitelja može se urediti i tako da se suslavitelji pojedinačno pričeste na oltaru Tijelom, a odmah zatim i Krvlju Gospodnjom. U tome se slučaju glavni slavitelj po običaju pričesti pod objema prilikama na uobičajen način *(usp. br. 158),* ali ipak kod pričesti iz kaleža opslužuje obred stoje u pojedinim slučajevima izabran, a shjedit će ga i ostali koncelebranti. Kad se glavni slavitelj pričesti, kalež se postavi na oltar po strani, na drugi tjelesnik. Suslavitelji jedan za drugim pristupe k sredini oltara, pokleknu i pričeste se Tijelom Gospodnjim; zatim prijeđu na stranu oltara i pričeste se Krvlju Gospodnjom prema obredu koji je odabran za pričest iz kaleža, kako je gore navedeno. Pričest đakona i čišćenje kaleža vrši se na isti način kao i gore.

249. Ako se suslavitelji pričešćuju umakanjem, glavni slavitelj blaguje Tijelo i Krv Gospodnju na uobičajen način, ali pazi da u kaležu ostane dovoljno Krvi i za pričešćivanje suslavitelja. Zatim đakon ili jedan od suslavitelja stavi kalež na sredinu oltara ili sa strane na drugi tjelesnik, a tako i pliticu s ulomcima hostije. Suslavitelji jedan za drugim pristupe oltaru, pokleknu, uzmu ulomak, djelomice ga umoče u kalež i pričeste se umočenim ulomkom držeći ubrus ispod usta. Zatim se vrate na svoja mjesta kao na početku mise. Umakanjem prima pričest i đakon koji odgovori: Amen kad mu suslavitelj rekne: Tijelo i Krv Kristova. Zatim đakon ispije kod oltara svu preostalu Krv, a ako je potrebno, pomognu mu neki suslavitelji. Potom odnese kalež na stolić te ga ondje on sam ili postavljeni akolit po običaju opere, obriše i posloži.

Završni obredi

250. Sve ostalo do kraja mise vrši glavni slavitelj kao i obično *(usp. br. 166-168),* a suslavitelji ostaju na svojim sjedalima.

251. Suslavitelji, prije nego odu od oltara, duboko mu se naklone. Glavni pak slavitelj zajedno s đakonom uobičajeno iskaže počast oltaru poljupcem.

III. MISA U KOJOJ SUDJELUJE SAMO JEDAN POSLUŽITELJ

252. Misa koju slavi svećenik kojemu pomaže i odgovara samo jedan poslužitelj slavi se prema redu mise s narodom *(usp. br. 120-169).* Poslužitelj, ako je zgodno, izgovara dijelove što pripadaju narodu.

253. Ako je pak služitelj đakon, on vrši dijelove koji pripadaju njemu *(usp. br. 171-186)* i izgovara dijelove koji pripadaju narodu.

254. Neka se misa ne slavi bez poslužitelja ili barem kojeg vjernika ako nije prijeka i opravdana potreba. U tome se slučaju izostavljaju pozdravi, napomene i blagoslov na kraju mise.

255. Potrebno posuđe pripravi se prije mise ili na stoliću pored oltara ili na oltaru, na desnoj strani.

Uvodni obredi

256. Svećenik pristupi oltaru te, pošto se zajedno s poslužiteljem duboko nakloni, iskaže počast oltaru poljupcem i pođe k sjedištu. U slučaju daje misal pripravljen na oltaru, može, ako hoće, ostati kod oltara. Tada služitelj ih sam svećenik govori ulaznu antifonu.

257. Zatim svećenik zajedno s poslužiteljem, stojeći, znamenuje se znakom križa i kaže: U ime Oca; okrene se prema poslužitelju i pozdravi ga jednim od predloženih obrazaca.

258. Nakon toga slijedi pokajnički čin te se, slijedeći rubrike, govori Gospodine i Slava.

259. Zatim sklopljenih ruku govori Pomolimo se i. nakon prikladne stanke, raširenih ruku moli zbornu molitvu. Na kraju poslužitelj usklikne: Amen.

Liturgija riječi

260. Čitanja se, ako je moguće, čitaju s ambona ili sa stalka.

261. Kad završi zborna molitva, poslužitelj čita prvo čitanje i psalam, kao i drugo čitanje, ako je predviđeno te redak za Aleluja ili drugu pjesmu.

262. Zatim svećenik duboko naklonjen moli Svemogući Bože i potom čita evanđelje. Na kraju kaže: Riječ Gospodnja, na što poslužitelj odgovori Hvala tebi, Kriste. Svećenik nakon toga poljupcem iskaže počast knjizi govoreći tiho Evanđeoskom riječi.

263. Svećenik nakon toga zajedno s poslužiteljem, prema rubrikama, izgovara simbol.

264. Slijedi sveopća molitva, koja se može moliti i u ovoj misi. Svećenik uvede u molitvu i zaključi je, a poslužitelj čita molitvene nakane.

Euharistijska liturgija

265. U euharistijskoj se liturgiji sve obdržava kao i u misi s narodom, osim ovoga što slijedi.

266. Nakon poklika na kraju embolizma što slijedi iza Molitve Gospodnje svećenik moli molitvu: Gospodine Isuse Kriste, ti si rekao; a zatim nadoda: Mir Gospodnji bio vazda s vama, na što poslužitelj odgovori: I s duhom tvojim. Ako je zgodno, svećenik pruži mir poslužitelju.

267. Zatim, dok s poslužiteljem govori Jaganjče Božji, svećenik lomi hostiju nad pliticom. Kad završi Jaganjče Božji, stavi djelić hostije u kalež i tiho govori: Ovo sjedinjenje.

268. Nakon miješanja svećenik tiho govori molitvu Gospodine Isuse Kriste, Sine Boga živoga ih Gospodine Isuse Kriste, neka mi blagovanje; zatim poklekne, uzme hostiju te, ako se poslužitelj pričešćuje, okrenut prema njemu i držeći hostiju malo podignutu nad pliticom ih nad kaležom govori: Evo Jaganjca Božjeg, i zajedno s njim doda: Gospodine, nisam dostojan. Zatim se, okrenut k oltaru, pričesti Kristovim Tijelom. Ako se pak poslužitelj ne pričešćuje, svećenik poklekne, uzme hostiju i okrenut prema oltaru kaže tiho Gospodine, nisam dostojan i Tijelo Kristovo sačuvalo me te se potom pričesti Kristovim Tijelom. Zatim uzme kalež, tiho rekne: Krv Kristova sačuvala me za život vječni i pričesti se Krvlju.

269. Prije nego se pričest dade poslužitelju, on ili pak sam svećenik izgovori pričesnu antifonu.

270. Svećenik počisti kalež kod stolića ili kod oltara. Ako se kalež čisti kod oltara, poslužitelj ga može odnijeti na stolić ih ga pak ostaviti sa strane na oltaru.

271. Pristoji se da svećenik, pošto počisti kalež, neko vrijeme ostane u šutnji; zatim moli popričesnu molitvu.

Završni obredi

272. Završni se obredi vrše kao i u misi s narodom, ali se izostavi Idite u miru. Svećenik po običaju poljupcem iskaže počast oltaru, zajedno se s poslužiteljem duboko nakloni i ode.

IV. NEKI OPĆI PROPISI ZA SVE OBLIKE MISE

Počast oltaru i evanđelistaru

273. Prema ustaljenome običaju u liturgiji počast oltaru i evanđelistaru iskazuje se poljupcem. Ipak, gdje se takav znak ne slaže potpuno s predajom ili duhom nekoga kraja, konferencija biskupa ovlaštena je odrediti drugi znak koji će služiti umjesto poljupca, uz suglasnost Apostolske stolice.

Poklek i naklon

274. Poklecanje, koje se čini prigibanjem desnoga koljena do zemlje, izražava stav klanjanja. I stoga je pridržano presvetomu Sakramentu i svetomu Križu od svečanoga klanjanja u liturgiji muke Gospodnje na Veliki petak do početka vazmenoga bdjenja. Svećenik slavitelj u misi čini tri pokleka, i to: poslije pokazivanja hostije, poshje pokazivanja kaleža te prije pričesti. Posebnosti koje treba obdržavati u koncelebriranoj misi označene su na dotičnim mjestima *(usp. br. 210-251).* Ako je pak u prezbiteriju svetohranište s presvetim Sakramentom, svećenik, đakon i drugi služitelji pokleknu kad dolaze pred oltar i kad od njega odlaze, ali ne i za vrijeme samoga misnoga slavlja. Inače svi koji prolaze ispred presvetoga Sakramenta pokleknu, osim ako idu u procesiji. Poslužitelji koji nose procesijski križ ih svijeće umjesto pokleka čine naklon glavom.

275. Naklonom se izražava poštovanje i počast osobama ih njihovu dostojanstvu. Dvije su vrste naklona: glavom i tijelom:

a) Naklon se glavom čini kad se izgovaraju imena svih triju božanskih osoba zajedno te kod imena Isusova, blažene Djevice Marije i sveca u čiju se čast slavi misa.

b) Naklon tijelom ih duboki naklon čini se: pred oltarom; kod molitava Svemogući Bože, očisti mi srce i Primi nas, Gospodine,

duhom ponizne; u simbolu kod riječi I utjelovio se; u Rimskome kanonu kod riječi Ponizno te molimo. Isti naklon čini đakon kad traži blagoslov prije naviještanja evanđelja. Svećenik se, uz to, malo nakloni kad kod posvećenja govori Gospodnje riječi.

Kađenje

276. Kad odnosno kađenje izražava počast i molitvu, kao što to svjedoči Sveto pismo (usp. *Ps* 140, 2; *Otk* 8, 3). Kad se može po volji upotrijebiti u bilo kojem obliku mise:

a) za vrijeme ulazne procesije;

b) na početku mise kod kađenja križa i oltara;

c) kod procesije i naviještanja evanđelja;

d) nakon donošenja kruha i kaleža na oltar, kod kađenja prinosa, križa, oltara te svećenika i naroda;

e) kod pokazivanja hostije i kaleža nakon posvećenja.

277. Kad stavi tamjan u kadionicu, svećenik ga blagoslovi znakom križa ništa ne govoreći. Prije i poslije kađenja duboko se nakloni pred osobom odnosno predmetom koji se kadi, osim kad se kade oltar i prinosi za misnu žrtvu. S po tri zamaha kadionicom kadi se: presveti Sakrament, relikvije svetoga Križa, Gospodinova slika izložena za javno štovanje, prinosi za misnu žrtvu, oltarni križ, evanđelistar, vazmena svijeća, svećenik i narod. S po dva zamaha kadionicom kade se relikvije i slike svetaca izložene za javno štovanje, i to samo na početku samoga slavlja pošto se pokadi oltar. Oltar se kadi pojedinačnim zamasima na sljedeći način:

a) ako je oltar odijeljen od zida, svećenik ga kadi obilazeći oko njega;

b) ako oltar nije odijeljen od zida, svećenik u prolazu kadi prvo desnu, zatim lijevu stranu oltara.

Ako je križ na oltaru ih kraj njega, kadi ga prije nego oltar. Inače ga kadi kad prolazi ispred njega. Prije nego pokadi križ i oltar, svećenik kadi prinose trostrukim zamasima kadionice ih pak tako da nad prinosima kadionicom načini znak križa.

Čišćenje

278. Kad neki djelić hostije prione za prste, osobito nakon lomljenja ih nakon pričesti vjernika, svećenik obriše prste nad pliticom ih ih, ako ustreba, opere. Ako bude komadića izvan plitice, i njih će pokupiti.

279. Sveto posude čiste svećenik ili đakon ili postavljeni akolit, poslije pričesti ili poslije mise, ako je moguće na stoliću. Kalež se čisti ili vodom ili vinom i vodom, što će popiti onaj tko čisti. Plitica će se po običaju obrisati ubrusom. Neka se pazi da se ostatak Kristove Krvi stoje možda ostao nakon pričesti ispije na oltaru odmah i u cijelosti.

280. Ako ispadne hostija ih njezin ulomak, neka se s poštovanjem digne; a ako se prolije nešto Krvi, mjesto gdje je pala valja oprati vodom, a ta se voda potom izlije u sakrarij, smješten u sakristiji.

Pričest pod objema prilikama

281. Sveta pričest, što se tiče znaka, ima puniji oblik kad se prima pod objema prilikama. U tom obliku savršenije odsijeva znak euharistijske gozbe, jasnije se izražava božanski naum kojim je novi i vječni savez potvrđen u Gospodnjoj Krvi, a tako i povezanost između euharistijske gozbe i eshatološke gozbe u kraljevstvu Očevu.105

282. Neka sveti pastiri vjernicima koji sudjeluju u obredu ih mu prisustvuju, na što prikladniji način, prema Tridentskome ekumenskome saboru, dozovu u pamet katolički nauk o obliku svete pričesti. Neka u prvome redu podsjete vjernike na naučavanje katoličke vjere da se i samo pod jednom prilikom prima sav i cjelovit Krist i pravi sakrament; nadalje, što se ploda tiče, da oni koji se pričešćuju samo pod jednom prilikom ne bivaju lišeni nijedne milosti potrebne za spasenje.106 Osim toga, neka ih pouče da Crkva kod dijeljenja sakramenata, ne dirajući njihovu bit, ima vlast odrediti ili promijeniti ono što u raznim prilikama vremena i mjesta smatra da više koristi štovanju sakramenata i duhovnomu dobru onih koji ih primaju.107 Ipak, valja vjernike ujedno opomenuti neka radije sudjeluju u ovome svetome obredu u kojemu potpunije odsijeva znak euharistijske gozbe.

283. Pričest pod objema prilikama, osim slučajeva izloženih u obrednim knjigama, dopušta se:

a) svećenicima koji misnu žrtvu ne mogu slaviti ih u njoj koncelebrirati;

b) đakonu i drugima koji u misi vrše neku službu;

c) svim članovima zajednice na konventualnoj misi ili u tzv. »misi zajednice«, sjemenišnim pitomcima, svima koji obavljaju duhovne vježbe ili pak sudjeluju na nekom duhovnom ili pastoralnom skupu. Dijecezanski biskup može za područje svoje biskupije izdati odredbe o pričesti pod objema prilikama; te odredbe treba obdržavati također u redovničkim crkvama i malim zajednicama. Isti biskup ima ovlast dopustiti da se pričest dijeli pod objema prilikama svaki put kada to svećenik, kojemu je kao vlastitom pastiru povjerena zajednica, bude smatrao zgodnim, pod uvjetom da su vjernici dobro poučeni i da nema nikakve opasnosti od oskvrnuća sakramenta ili od toga da obred bude otežan zbog velikog broja vjernika ili zbog drugoga razloga. Što se tiče načina dijeljenja pričesti vjernicima pod objema prilikama te glede proširenja dopuštenja o takvoj pričesti, konferencije biskupa mogu izdati odredbe koje će Apostolska stolica prethodno potvrditi.

284. Kad se pričest dijeli pod objema prilikama:

a) kod kaleža obično poslužuje đakon, a ako njega nema, onda prezbiter ili postavljeni akolit ih drugi izvanredni služitelj svete pričesti, ili pak, u slučaju potrebe, vjernik kojemu se ta služba neposredno povjerava;

b) ako možda preostane Kristove Krvi, nju će na oltaru ispiti svećenik ili đakon ili pak postavljeni akolit koji je posluživao kod kaleža te će po običaju počistiti sveto posuđe, obrisati ga i posložiti. Vjernicima koji se možda žele pričestiti samo pod prilikom kruha neka se to omogući.

285. Za dijeljenje pričesti pod objema prilikama treba pripraviti:

a) ako se pričešćuje pijenjem izravno iz kaleža: kalež dovoljne veličine ili pak više kaleža, ipak pazeći uvijek da Krvi Kristove ne bude puno više nego što je za slavlje potrebno;

b) ako se pričest pod objema prilikama dijeli umakanjem, valja pripaziti da hostije ne budu suviše tanke ni premalene, već nešto deblje nego obično, kako bi se djelomice umočene u Krv mogle bez poteškoća dijeliti.

286. Ako se pričešćuje Krvlju pijenjem iz kaleža, pričesnik, pošto primi Tijelo Kristovo, pristupi služitelju kaleža i stane pred njega. Služitelj kaže: Krv Kristova, a pričesnik odgovori: Amen. Služitelj mu pruži kalež, koji pričesnik sam svojim rukama prinese ustima.

Pričesnik zatim popije malo iz kaleža, vrati ga služitelju i odstupi; služitelj pak obriše ubrusom rub kaleža.

287. Ako se pričešćuje umakanjem u kalež, pričesnik, držeći pliticu pod ustima, pristupi svećeniku koji drži posudu s posvećenim česticama i uz kojega stoji služitelj koji drži kalež. Svećenik uzme hostiju, umoči je dijelom u kalež i pokazujući je kaže: Tijelo i Krv Kristova. Pričesnik odgovori: Amen, primi od svećenika Sakrament u usta i nakon toga odstupi.

GLAVA V.
RASPORED I URES CRKVENOGA PROSTORA ZA SLAVLJENJE EUHARISTIJE

I. OPĆA NAČELA

288. Za slavljenje euharistije Božji se narod većinom okuplja u crkvi ili, ako nje nema ili nije dovoljno velika, na drugome dličnome mjestu koje je dostojno tolikoga otajstva. Crkve ili druga mjesta neka budu zato prikladni za vršenje svetoga čina i za djelatno sudjelovanje vjernika. Uz to neka sveta zdanja i bogoštovni predmeti budu uistinu dostojni i lijepi, kao znakovi i simboli viših stvarnosti.108 289. Radi toga Crkva neprekidno traži od raznih umjetnosti njihovu plemenitu uslugu te priznaje umjetnički izraz svih naroda i krajeva.109 Štoviše, kao što nastoji sačuvati umjetnička djela i blaga što su nam ih minula stoljeća namrla110 te ih, prema potrebi, prilagoditi novim zahtjevima, tako se trudi promicati nova ostvarenja koja odgovaraju duhu svakoga pojedinoga vremena.111 Zato pri povjeravanju posla umjetniku, kao i pri odabiranju umjetničkih djela za crkvu, treba težiti za pravom umjetničkom vrsnoćom koja će hraniti vjeru i pobožnost i biti u skladu s pravim značenjem i svrhom kojoj služe.112

290. Sve crkve neka budu posvećene ih barem blagoslovljene. Stolne pak i župne crkve neka se posvete svečanim obredom.

291. Za ispravno građenje, popravljanje i uređenje svetih zdanja neka se svi kojih se to tiče savjetuju s biskupijskom komisijom za svetu liturgiju i crkvenu umjetnost. A i dijecezanski biskup neka se za savjet i pomoć obrati toj komisiji kad je posrijedi donošenje propisa o tome pitanju, odobravanje nacrta za nove građevine ili rješavanje nekih važnijih pitanja.113

292. Ures crkve neka teži više za njezinom plemenitom jednostavnošću negoli za raskoši. U odabiranju ukrasnih elemenata treba voditi računa o istinitosti tvari i nastojati oko toga da uresi pomažu odgoju vjernika i dostojanstvu svega svetoga prostora.

293. Prikladno uređenje crkve i njezinih pripadnih dijelova, da bi se dobro odgovorilo potrebama našega vremena, zahtijeva ne samo da se pazi na ono što se izravno odnosi na vršenje svetih čina već da se osigura i ono što ide za odgovarajućom udobnošću vjerni-

ka, a što se obično predviđa na mjestima gdje se narod redovito okuplja.

294. Božji narod koji se sabire na misu čvrsto je međusobno povezan i hijerarhijski uređen, što se očituje kroz različite službe i radnje u pojedinim dijelovima slavlja. Stoga opće uređenje svetoga zdanja mora biti takvo da na neki način daje sliku sabrane zajednice, da omogućuje odgovarajući raspored sviju i pogoduje ispravnomu vršenju svake pojedine službe. Vjernici i pjevački zbor zauzet će mjesto koje će im olakšati djelatno sudjelovanje.114 Svećenik slavitelj, đakon i ostali služitelji zauzet će mjesto u prezbiteriju. Na istome će se mjestu pripraviti i sjedala za suslavitelje; ako je njihov broj velik, sjedala će se rasporediti u nekome drugome dijelu crkve, ali u blizini oltara. Sve to, mada mora izražavati hijerarhijsko uređenje i raznovrsnost službi, treba ipak tijesno povezati u jednu cjehnu tako da jedinstvo svekolikoga svetoga puka time dođe jasno do izražaja. Narav i ljepota prostora i svega namještaja treba da promiče pobožnost i očituje svetost slavljenih otajstava.

II. UREĐENJE PREZBITERIJA ZA SVETO ZBOROVANJE

295. Prezbiterij je prostor u kojemu je podignut oltar i odakle se navješćuje Božja riječ, a svećenik, đakon i ostali služitelji u njemu vrše svoju službu. Prezbiterij neka bude prikladno istaknut u odnosu na crkvenu lađu ih blagim povišenjem ili posebnim rasporedom i uresom. Neka bude i toliko prostran da se u njemu slavlje euharistije može s lakoćom vršiti i pratiti.115

OLTAR I NJEGOV URES

296. Oltar, na kojem se pod otajstvenim znakovima uprisutnjuje žrtva križa, ujedno je i Gospodnji stol, a Božji je narod na misi sazvan da u njemu sudjeluje; središte je i zahvaljivanja koje se vrši euharistijom.

297. U svetome prostoru euharistiju valja slaviti na oltaru; izvan toga prostora može se slaviti i na prikladnom stolu, ali uvijek na stolnjaku i tjelesniku te uz križ i svijećnjake.

298. Uputno je da u svakoj crkvi bude nepomičan oltar, koji jasnije i trajnije označava Krista Isusa, živi kamen *(1 Pt2,*4; usp. *Ef* 2,20). U drugim prostorima koji su namijenjeni za bogoslužje oltar

može biti pomičan. Nepomični je oltar onaj koji je tako građen daje pričvršćen za do te se ne može pomaknuti, a pomični onaj koji se može prenositi.

299. Oltar, gdje god je to moguće, neka se gradi odvojeno od zida da se može lako obići i na njemu slaviti licem prema narodu. Neka zauzima takvo mjesto da bude uistinu središte kamo se sama od sebe usredotočuje pozornost svekolike zajednice vjernika.116 Oltar će redovito biti nepomičan i posvećen.

300. Oltar, kako pomični tako i nepomični, posvećuje se prema obredu iz Rimskoga pontifikala. Pomični se oltar ipak može samo blagosloviti.

301. U skladu s običajem i značenjem što je do nas došlo crkvenom predajom, ploča nepomičnoga oltara neka bude kamena, i to izrađena od prirodnoga kamena. Ipak, može se, prema sudu konferencije biskupa, uzeti i druga tvar, dohčna, čvrsta i umjetnički obrađena. Nosači pak ili osnova na kojima leži ploča mogu se izraditi iz koje mu drago tvari, samo daje dohčna i čvrsta. Pomični se oltar može napraviti iz bilo koje plemenite i čvrste tvari koja, prema običajima i predaji raznih krajeva, odgovara liturgijskoj upotrebi.

302. Dobro je uščuvati običaj da se kod posvećenja pod oltar ugrade, odnosno pohrane relikvije svetaca, pa i nemučenika. Samo neka se pazi da vjerodostojnost tih relikvija bude zajamčena.

303. U novim crkvama koje se grade bolje je da se postavi samo jedan oltar, koji će u zajednici vjernika biti znak jednoga Krista i jedne euharistije Crkve. U već sagrađenim pak crkvama gdje je postojeći oltar tako smješten da otežava sudjelovanje naroda te se zbog svoje umjetničke vrijednosti ne može premjestiti, izgradit će se drugi nepomični oltar koji će se umjetnički obhkovati i obredno posvetiti te će se samo na njemu vršiti sveta slavlja. Da se pozornost vjernika ne odvraća od novoga oltara, postojeći oltar neka se posebno ne urešava.

304. Iz poštovanje prema slavljenju Gospodnjega spomenčina i prema gozbi na kojoj se pruža Gospodnje Tijelo i Krv, oltar na kojem se slavi neka bude prekriven bar jednim stolnjakom bijele boje, a on neka oblikom, mjerom i uresom odgovara građi samoga oltara.

305. Kod urešavanja oltara neka se teži za umjerenošću. U vrijeme došašća oltar neka bude urešen cvijećem, ali u mjeri koja odgovara duhu toga vremena, kako se ipak ne bi pretkazala potpuna radost Gospodinova rođenja. U vrijeme pak korizme zabranjuje se urešavanje oltara cvijećem, osim u nedjelju Laetare (IV. korizmena) te na svetkovine i blagdane. Cvjetni ures neka bude uvijek umjeren te neka se radije smjesti pored oltara nego na samome oltaru.

306. Na oltaru može stajati samo ono što je potrebno za slavljenje mise, to jest: evanđelistar, od početka slavlja do navještaja evanđelja; kalež s pliticom, piksida - ukoliko je potrebna - tjelesnik, ubrus, pokrivalo i misal od priprave darova do čišćenja svetoga posuđa. Tehnička pomagala za bolju čujnost svećenikova glasa, ako su potrebna, neka se također postave na nenamedjiv način.

307. Svijećnjaci, koje u pojedinim liturgijskim činima iziskuje poštovanje i svečanost slavlja *(usp. br. 117),* neka se prikladno rasporede ili na oltaru ili pored njega, poštujući pritom ustrojstvo oltara i prezbiterija, kako bi sve bilo skladno sazdano te vjernicima ništa ne bi priječilo da nesmetano prate što se na oltaru događa ili što se onamo donosi.

308. Isto tako neka na oltaru ih blizu njega bude križ s likom raspetoga Krista, koji će okupljena zajednica moći dobro vidjeti. Korisno je da takav križ ostane u blizini oltara i izvan liturgijskih slavlja kako bi vjernicima prizivao u pamet spasonosnu muku Gospodnju.

AMBON

309. Dostojanstvo Božje riječi traži da u crkvi bude prikladno mjesto za naviještanje, prema kojemu će se za vrijeme liturgije riječi sama od sebe obraćati pozornost vjernika.117 Zgodno je da takvo mjesto općenito bude nepomičan ambon, a ne tek običan pomični stalak. Uzevši u obzir raspored svake crkve, ambon treba daje postavljen ondje gdje će vjernici moći dobro vidjeti i čuti zaređene službitelje i čitače. S ambona se proglašuju jedino čitanja, pripjevni psalam i vazmeni hvalospjev; isto se tako može s njega držati homilija te izreći nakane sveopće molitve. Dostojanstvo ambona iziskuje da na nj uzlazi samo službitelj riječi. Pristoji se da se novi ambon, prije nego se uvede u liturgijsku uporabu, blagoslovi prema obredu iz Rimskoga obrednika.118

SJEDIŠTE ZA SVEĆENIKA SLAVITELJA I OSTALA SJEDALA

310. Sjedište svećenika slavitelja treba da označuje njegovu službu predsjedanja skupu i ravnanja molitvom. Stoga mu je najprikladnije mjesto na dnu prezbiterija prema narodu, osim ako to priječi raspored zgrade ih druge okolnosti, na primjer ako bi prevelika udaljenost otežavala saobraćanje između svećenika i okupljene zajednice, ih pak ako se svetohranište nalazi na sredini iza oltara. Neka se izbjegava bilo kakav oblik prijestolja.119 Pristoji se da se sjedište, prije nego bude uvedeno u liturgijsku upotrebu, blagoslovi prema obredu iz Rimskoga obrednika.120 Isto tako neka se u svetištu rasporede i sjedala za svećenike suslavitelje te za prezbitere koji će, odjeveni u korsku odjeću, slavlju biti nazočni, ali u njemu neće koncelebrirati. Sjedalo za đakona neka se postavi u blizini sjedišta za slavitelja. Sjedala za poslužitelje neka se postave tako da se jasno razlikuju od sjedala za kler te da poslužitelji mogu s lakoćom vršiti povjerenu im službu.121

III. RASPORED CRKVE

MJESTO ZA VJERNIKE

311. Mjesta za vjernike treba rasporediti vrlo brižno, kako bi oni očima i duhom mogli živo sudjelovati u svetim slavljima. Poželjno je da im se redovito stave na raspolaganje klupe ili stolci. Za osuđuje običaj da se nekim privatnim osobama dodjeljuju posebna mjesta.122 Klupe ih stolce, osobito u novopodignutim crkvama, treba tako urediti da vjernici mogu lako zauzeti onaj stav tijela što ga pojedini dijelovi obreda traže te da mogu s lakoćom pristupiti svetoj pričesti. Valja paziti da vjernici budu u stanju ne samo vidjeti svećenika, odnosno đakona i čitače, nego da ih, uz pomoć suvremenih tehničkih pomagala, mogu lako i čuti.

PROSTOR ZA PJEVAČKI ZBOR I GLAZBENE INSTRUMENTE

312. Pjevački zbor neka se, vodeći računa o raspoređaju svake crkve, smjesti tako da jasno bude vidljiva njegova narav, naime to daje on dio okupljene zajednice vjernika i da ima osobitu službu; da obavljanje te službe bude olakšano; da svakom članu zbora bude na prikladan način omogućeno puno, sakramentalno sudjelovanje u misi.123

313. Orgulje i druga zakonito odobrena glazbala treba smjestiti na zgodno mjesto gdje će biti na pomoć i pjevačkomu zboru i narodu kad pjeva i odakle će ih, kad sama sviraju, svi moći lako čuti. Pristoji se da orgulje, prije nego se uvedu u liturgijsku uporabu, budu blagoslovljene prema obredu iz Rimskoga obrednika.124 U vrijeme došašća neka se orgulje i druga glazbala koriste u mjeri koja odgovara duhu toga vremena, kako se ipak ne bi pretkazala potpuna radost Gospodinova rođenja. U vrijeme pak korizme sviranje orgulja i drugih glazbala dopušta se samo kao potpora pjevanju, osim u nedjelju Laetare (IV. korizmena nedjelja) te na svetkovine i blagdane.

MJESTO ČUVANJA PRESVETE EUHARISTIJE

314. Prema građi svake pojedine crkve i zakonitim mjesnim običajima, neka se presveti Sakrament čuva u svetohraništu u nadasve dostojnom, časnom, vidljivom, urešenom i za molitvu prikladnom dijelu crkve.125 Redovito neka bude samo jedno svetohranište, nepomično, izrađeno od čvrste, nepovredive i neprozirne tvari te zaključano na način da se stoje moguće više otkloni mogućnost obeščašćenja.126 Povrh toga, pristoji se da se svetohranište, prije nego bude određeno za bogoslužnu uporabu, blagoslovi prema obredu iz Rimskoga obrednika.127

315. S obzirom na znak prikladno je da na oltaru na kojem se slavi misa ne bude svetohranište u kojem se čuva presveta euharistija.128 Priliči stoga, prema sudu dijecezanskoga biskupa, svetohranište smjestiti:

a) ili u prezbiteriju, ali ne na oltaru na kojem se slavi, u obliku i na mjestu koje će najviše odgovarati, ne isključujući ni stari oltar koji se više ne koristi za slavlje *(usp. br.303);*

b) ili pak u nekoj kapeli, prikladnoj za osobno klanjanje i molitvu vjernika,129 koja je prostorno tijesno vezana s crkvom te vjernicima dobro vidljiva.

316. Prema drevnome običaju, pored svetohraništa neka trajno gori posebna svjetiljka na ulje ili od voska, a kojom će se označavati i častiti Kristova prisutnost.130

317. Neka se nipošto ne zaboravi obdržavati i sve ono što o čuvanju presvete euharistije propisuju zakonske norme.131

SVETE SLIKE

318. Crkva u zemaljskoj liturgiji predokusno sudjeluje u onoj nebeskoj, koja se slavi u svetom gradu Jeruzalemu, prema kojemu kao hodočasnica teži, gdje Krist sjedi Bogu zdesna te se, časteći spomen svetih, nada zadobiti neko mjesto u društvu s njima.132

Stoga se, u skladu s pradavnom predajom Crkve, na svetim mjestima vjernicima na štovanje izlažu slike Gospodina, blažene Djevice Marije i svetaca,133 ali neka se ipak tako rasporede da vjernike mogu voditi otajstvima vjere koja se ondje slave. Neka se stoga pazi da se njihov broj ne bi bez reda umnožio, zatim da budu tako raspoređene da ne bi odvlačile pozornost vjernika od samoga slavlja.134 Redovito neka ne bude više od jedne slike jednoga te istoga sveca. Kod ukrašavanja i uređenja crkve - kad je riječ o slikama - valja općenito imati pred očima pobožnost cijele zajednice, ah i ljepotu i dostojanstvo samih slika.

GLAVA VI.
ŠTO JE POTREBNO Z A MISNO SLAVLJE

I. KRUH I VINO ZA SLAVLJENJE EUHARISTIJE

319. Slijedeći Kristov primjer Crkva je za slavljenje Gospodnje gozbe uvijek upotrebljavala kruh i vino s vodom.

320. Kruh za slavljenje euharistije mora biti od same pšenice, svježe pečen i, prema drevnoj predaji latinske Crkve, beskvasan.

321. Smisao znaka zahtijeva da tvar euharistijskoga slavlja uistinu izgleda kao hrana. Stoga je poželjno da se euharistijski kruh, iako beskvasan i tradicionalnoga oblika, pripravi tako da svećenik u misi slavljenoj s narodom može hostiju stvarno razlomiti na više dijelova i podijeliti ih barem nekim vjernicima. Male se hostije nipošto ne isključuju kada to zahtijeva broj pričesnika i drugi pastoralni razlozi. Sam pak čin lomljenja kruha, kojim se u apostolsko doba jednostavno označavala euharistija, jasnije će očitovati snagu i važnost znaka jedinstva svih u jednome kruhu i ljubavi što se očituje kad braća međusobno dijele jedan te isti kruh.

322. Vino za euharistijsko slavlje treba daje od roda trsova (usp. *Lk 22,*18), prirodno i čisto, to jest bez primjesa drugih sastojaka.

323. Neka se brižno pazi da se kruh i vino, određeni za euharistiju, čuvaju u dobru stanju, a to znači da treba paziti da se vino ne ukiseli i da se kruh ne pokvari ih odveć ne otvrdne, tako da se teško može lomiti.

324. Ako svećenik poslije posvećenja ih kad primi pričest primijeti da nije bilo uliveno vino, nego voda, izlit će vodu u neku posudu, a u kalež uh ti vina s vodom te ga posvetiti govoreći dio izvještaja koji se odnosi na posvetu kaleža, a da ne mora ponovno posvetiti kruh. II.

BOGOSLUŽNI PREDMETI OPĆENITO

325. Kao u gradnji crkava, tako Crkva dopušta umjetnički izraz svakoga pojedinoga kraja i u svim bogoslužnim predmetima te usvaja one prilagodbe koje se slažu s duhom i predajom pojedinih naroda, pod uvjetom da sve dobro odgovara namjeni za koju su

sami bogoslužni predmeti određeni.135 Neka se i u ovome dijelu pomno vodi briga o uzvišenoj jednostavnosti, koja se na najbolji način spaja s istinskom umjetnošću.

326. U odabiranju tvari za bogoslužne predmete može se, pored onoga što je po predaji već uobičajeno, uzeti i ono što se prema shvaćanju našega vremena smatra plemenitim, samo ako je trajno i ako dobro odgovara bogoslužnoj uporabi. O tome će za pojedine krajeve prosudbu donijeti konferencija biskupa *(usp. br. 390).*

III. BOGOSLUŽNO POSUĐE

327. Od onoga stoje potrebno za slavljenje mise na posebnoj je cijeni bogoslužno posude, a osobito kalež i plitica, u kojima se vino i kruh prinose, posvećuju i iz kojih se blaguju.

328. Neka se bogoslužno posude izradi od plemenite kovine. Ako je izrađeno od kovine koja rđa, ih od neke koja je manje plemenita od zlata, neka se redovito iznutra pozlati.

329. U skladu s prosudbom konferencije biskupa i s odredbama odobrenim od Apostolske stolice, bogoslužno se posuđe može izrađivati i od drugih čvrstih i, prema općem shvaćanju svakoga pojedinoga kraja, plemenitih materijala, npr. od ebanovine ili drugoga tvrdoga drva, ukohko su ti materijali prikladni za liturgijsku uporabu. U tome slučaju prednost će uvijek imati tvari koje nisu lomljive i koje ne propadaju. To vrijedi za sve posuđe namijenjeno za hostije, kao što su: plitica, piksida, kustodija, pokaznica i slično.

330. Glede kaleža i ostaloga posuđa namijenjenoga za Krv Gospodnju neka im čaša bude napravljena od tvari koja ne upija tekućinu. Podnožje se može načiniti od druge čvrste i prikladne tvari.

331. Za posvećivanje hostija prikladno je uzeti jednu oveću pliticu u koju će se staviti kruh, kako za svećenika i đakona, tako i za ostale službitelje i vjernike.

332. S obzirom na oblik bogoslužnoga posuđa, prepušteno je umjetniku da ga što prikladnije izradi na način koji najbolje odgovara običajima pojedinih krajeva, s time da pojedine posude budu prikladne za bogoslužnu uporabu za koju su namijenjene te da se

jasno razlikuju od onoga posuđa koje je namijenjeno za svakodnevnu uporabu.

333. Glede blagoslova svetoga posuđa neka se obdržavaju obredi propisani u liturgijskim knjigama.136

334. Neka se poštuje i običaj da se u sakristiji napravi sakrarij u koji se izlijeva voda od pranja bogoslužnoga posuđa i rublja *(usp. br. 280).*

IV. LITURGIJSKO RUHO

335. U Crkvi, koja je Kristovo Tijelo, nemaju svi udovi iste uloge. Ta se raznolikost službe u euharistijskome slavlju na izvanjski način očituje raznovrsnošću bogoslužnoga ruha. Ono stoga mora biti znakom službe koja je svakomu službeniku vlastita. To bogoslužno ruho treba doprinositi i uresu samoga bogoslužnoga čina. Ruho koje oblače svećenici i đakoni, kao i poslužitelji laici, prikladno se blagoslivlje prije njihove liturgijske uporabe, prema obredu opisanom u Rimskome obredniku. 137

336. Bogoslužno ruho, zajedničko svim zaređenim i postavljenim službeniteljima kojega mu drago stupnja, jest alba, koja se oko bokova privezuje pojasom, osim ako je tako sašivena da prianja uz tijelo i bez pojasa. Prije nego se obuče alba, ako ona oko vrata ne pokriva obično odijelo, neka se stavi amikt. Alba se ne može zamijeniti superpelicejem, niti se on smije obući na talar kad se oblači misnica ih dalmatika ili, prema propisima, samo stola bez misnice ih dalmatike.

337. Vlastito odijelo svećenika predsjedatelja, u misi i u drugim svetim činima koji su izravno povezani s misom, jest kazula ili misnica, koju oblači na albu i stolu, osim kad je drukčije određeno.

338. Đakonovo vlastito odijelo jest dalmatika, koja se oblači na albu i stolu. Dalmatika se ipak može izostaviti zbog nužnosti ili ako je svečanost nižega stupnja.

339. Akoliti, čitači i ostali poslužitelji laici mogu obući albu ih drugo ruho koje je u pojedinim krajevima zakonito odobrila konferencija biskupa *(usp. br. 390).*

340. štolu svećenik nosi oko vrata tako da mu pada niz prsa, a đakon je od lijevoga ramena vodi poprijeko preko prsiju na desnu stranu tijela, gdje se pričvršćuje.

341. Plašt ili pluvijal svećenik nosi u procesijama i u drugim svetim činima prema rubrikama pojedinih obreda.

342. što se pak. tiče oblika bogoslužnoga ruha, konferencije biskupa mogu odrediti i Apostolskoj stolici predložiti prilagodbe koje će odgovarati potrebama i običajima pojedinih krajeva.138

343. Za izradu bogoslužnoga ruha mogu se, pored uobičajenih materijala, uzeti i prirodne tkanine svojstvene pojedinomu kraju, a tako i neke umjetne tkanine koje odgovaraju dostojanstvu bogoslužnoga čina i osobe. O tome će svoju prosudbu donijeti konferencija biskupa.139

344. Ljepotu i otmjenost svakoga pojedinoga ruha ne valja tražiti u obilju ukrasa koji se dodaju, nego u materijalu koji se upotrebljava i u obhku. Za urese pak neka posluže likovi, odnosno slike, ili simboli koji odaju svetu uporabu, kloneći se onih što ne dolikuju svetoj uporabi.

345. Raznolikost boja bogoslužnoga ruha ide za tim da tijekom liturgijske godine snažnije i na izvanjski način dode do izražaja s jedne strane vlastitost otajstava vjere koja se slave, a s druge strane smisao za rast u kršćanskome životu.

346. Što se tiče boje bogoslužnoga ruha, neka se obdržava ustaljeni običaj, i to:

a) Bijela se boja uzima u službama i misama vazmenoga i božičnoga vremena; k tomu: u Gospodnjim slavljima koja se ne odnose na njegovu Muku; u slavljima blažene Djevice Marije, svetih anđela, svetaca koji nisu mučenici; na svetkovine Svih svetih (1. studenoga) i svetoga Ivana Krstitelja (24. lipnja); na blagdane svetoga Ivana Evanđelista (27. prosinca), Katedre svetoga Petra (22. veljače) i Obraćenja svetoga Pavla (25. siječnja).

b) Crvena se boja uzima na Nedjelju muke Gospodnje i na Veliki petak, na nedjelju Pedesetnicu, u slavljima Muke Gospodnje, na blagdane rođenja za nebo apostola i evanđelista te u slavljima svetih mučenika.

c) Zelena se boja uzima u službama i misama vremena »kroz godinu«.

d) Ljubičasta se boja uzima u doba došašća i korizme. Može se uzeti i u službama i misama za pokojne.

e) Crna se boja može uzeti, tamo gdje je običaj, u misama za pokojne;

f) Ružičasta se boja može uzeti, tamo gdje je običaj, u nedjelje Gaudete (III. došašća) i Laetare (IV. korizmena).

g) U svečanijim se danima može upotrijebiti blagdansko ih časnije liturgijsko ruho, premda nije u boji toga dana.

Konferencije biskupa mogu - glede boje liturgijskoga ruha - odrediti i predložiti Apostolskoj stolici prilagodbe koje odgovaraju potrebama i duhu pojedinih naroda.

347. Obredne mise slave se u ruhu boje koja im je vlastita ili u bijeloj ili blagdanskoj boji; mise pak za različite potrebe u ruhu boje dana ili vremena ili, ako očituju pokorničko obilježje, u ljubičastome, npr. br. 31, 33, 38; zavjetne mise u boji koja odgovara misi koja se slavi ih pak u boji vlastitoj danu ili vremenu.

V. DRUGI PREDMETI ODREĐENI ZA CRKVENU UPORABU

348. Osim bogoslužnoga posuđa i ruha, za koje je određena posebna tvar, neka i drugi predmeti, bilo namijenjeni hturgijskoj uporabi140 bilo na koji drugi način pripušteni u crkvu, budu dolični i u skladu sa svrhom za koju je svaki predmet određen.

349. Na poseban se način treba brinuti da liturgijske knjige, poglavito evandelistar i lekcionar - koji su namijenjeni naviještanju Božje riječi te stoga uživaju i posebno čašćenje - budu u liturgijskome činu znakovi i simboli nebeske zbilje pa zato uistinu dolični, urešeni i hjepi.

350. Osim toga, svekolikom brižnošću treba paziti na ono stoje izravno povezano s oltarom i euharistijskim slavljem, kao što su npr. oltarni križ i križ koji se nosi u procesiji.

351. Neka se marno nastoji da se i kod manje važnih predmeta primjereno poštuju zahtjevi umjetnosti i da se uzvišena jednostavnost uvijek povezuje s čistoćom.

GLAVA VII.
IZBOR MISE I NJEZINIH DIJELOVA

352. Pastoralna će djelotvornost slavlja zacijelo porasti budu li, u granicama mogućnosti, tekstovi čitanji, molitava i pjesama prikladno odgovarali potrebama, duhovnoj pripravi i sposobnosti sudionika. To će se postići prikladnom primjenom mnogostruke mogućnosti izbora, koja se niže opisuje. Stoga će svećenik pri raspoređivanju mise više gledati na opće duhovno dobro Božjega naroda negoli na svoju sklonost. K tomu, neka ne zaboravi da izbor misnih dijelova ima provesti u složnu dogovoru s onima koji u slavlju vrše neku službu, ne isključujući nipošto vjernike u onome što se njih neposrednije tiče. Budući daje mogućnost izbora raznih misnih dijelova mnogovrsna, nužno je da prije slavlja đakon, čitači, psalmist, pjevač, tumač i zbor, svatko prema svome udjelu, dobro znaju koji će se njima pripadni tekst upotrijebiti, da se ništa ne vrši u bilo kom pogledu nepripremljeno. Skladan naime raspored i izvedba obreda znatno doprinose raspoloženju vjernika za sudjelovanje u euharistiji.

I. IZBOR MISE

353. Na svetkovine je svećenik dužan držati se kalendara crkve u kojoj slavi liturgiju.

354. U nedjelje, svagdane došašća, božičnoga, korizmenoga i vazmenoga vremena te na blagdane i obvezatne spomendane:

a) ako se misa slavi s narodom, svećenik će se držati kalendara crkve u kojoj slavi;

b) ako se slavi misa u kojoj sudjeluje jedan poslužitelj, svećenik može birati ili kalendar crkve ili vlastiti kalendar.

355. Na neobvezatne spomendane:

a) Na svagdane došašća od 17. do 24. prosinca, na dane božične osmine, na korizmene svagdane, osim Srijede pepelnice i svagdana Velikoga tjedna, govori se misa toga liturgijskoga dana; ako je toga dana u općem kalendaru upisan spomendan, može se uzeti njegova zborna molitva, osim na Srijedu pepelnicu i na svagdane Velikoga tjedna. U svagdane vazmenoga vremena mogu se valjano uzeti spomeni svetaca u cijelosti.

b) Na svagdane došašća prije 17. prosinca, na svagdane božičnoga vremena poslije 2. siječnja i na svagdane vazmenoga vremena

može se izabrati ili misa toga svagdana ili misa sveca ili misa jednoga od svetaca čiji je spomendan ili pak misa o bilo kojem svecu koji je na taj dan upisan u martirologiju.

c) Na svagdane kroz godinu može se izabrati ili misa dana ili misa neobvezatnoga spomendana koji pada na taj dan ili misa nekoga sveca koji je upisan u martirologiju ili pak misa za različite potrebe ili zavjetna misa.

Ako slavi s narodom, svećenik će paziti da češće i bez dostatna razloga ne izostavlja čitanja naznačena u lekcionaru za svagdane: Crkva naime želi da se vjernicima pripravi obilatiji stol Božje riječi.141 Iz istoga razloga neće pretjerivati u uzimanju pokojničkih misa: svaka se naime misa prinosi kako za žive tako i za pokojne i u euharistijskoj molitvi postoji spomen pokojnih. Gdje su pak vjernicima prirash srcu neobvezatni spomendani blažene Djevice Marije ih svetaca, neka se udovolji njihovoj zakonitoj pobožnosti. A kad se daje mogućnost izbora između spomendana iz općega kalendara i spomendana iz biskupijskoga, odnosno kalendara redovničke zajednice, neka se, uz iste uvjete i u skladu s predajom, da prednost partikularnomu spomendanu.

II. IZBOR MISNIH DIJELOVA

356. U odabiranju tekstova za razne dijelove mise, bilo vlastitih liturgijskih vremena bilo svetaca, neka se obdržavaju pravila koja slijede.

Čitanja

357. Za nedjelje i svetkovine određena su tri čitanja, to jest: iz proroka, apostola i evanđelja, kojima se kršćanski narod, prema čudesnome Božjem naumu, odgaja za nastavljanje djela spasenja. Neka se ta čitanja strogo primjenjuju. U vazmeno vrijeme, prema predaji Crkve, umjesto čitanja iz Staroga zavjeta uzima se čitanje iz Djela apostolskih. Za blagdane su naznačena dva čitanja. Ako se pak blagdan prema pravilima uzdiže na stupanj svetkovine, dodaje se treće čitanje, koje se preuzima iz zajedničkih slavlja. Na spomene svetaca, ako nemaju vlastitih čitanja, obično se čitaju čitanja određena za svagdan. U nekim se slučajevima predlažu pripadna čitanja koja osvjetljuju poseban vid duhovnoga života ih aktualnosti određenoga sveca. Korištenje tih čitanja nije obvezatno ako to ne nalaže istinski pastoralni razlog.

358. U lekcionaru za svagdane predložena su čitanja za pojedine dane u svakome tjednu tijekom čitave godine. Stoga će se ta čitanja redovito uzimati u dane za koje su određena, osim kad se pojavi koja svetkovina ili blagdan ili pak spomendan koji ima vlastita čitanja iz Novoga zavjeta u kojima se spominje svetac koji se slavi. Ako se, međutim, katkad u tjednu prekine susljedno čitanje zbog koje svetkovine, kojega blagdana ih kojega posebnoga slavlja, svećeniku će biti dopušteno da, imajući pred očima slijed čitanja cijeloga tjedna, spoji dijelove koji se izostavljaju ili da odluči kojima od njih valja dati prednost. U misama za posebne zajednice svećeniku je dopušteno odabrati tekstove koji su prikladniji za posebno slavlje, uz uvjet da su uzeti iz odobrenoga lekcionara.

359. Nadalje, poseban je izbor odlomaka Svetoga pisma u lekcionaru predviđen za obredne mise u koje se uključuju neki sakramenti ili sakramentali, ili za mise koje se slave za neke posebne potrebe. Takvi su lekcionari priređeni zato da se vjernici prikladnijim slušanjem Božje riječi uvedu u što punije prihvaćanje otajstva u kojemu sudjeluju i da se odgajaju za sve žarču ljubav prema Božjoj riječi. Zato tekstove koji se čitaju u slavlju treba određivati imajući pred očima i primjerene pastoralne razloge i mogućnost odabira koja se u tome pogledu nudi.

360. Ponekad se daje dulji i kraći oblik teksta istoga čitanja. U izabiranju između ta dva oblika valja se ravnati pastoralnim kriterijem. Tako je primjereno uzeti u obzir sposobnost vjernika za plodonosno slušanje duljega ili kraćega čitanja te njihovu sposobnost slušanja duljega teksta, koji valja protumačiti u homiliji.142

361. Kada se pak dopušta mogućnost izbora između ovoga ili onoga već određenoga teksta ili teksta danoga na volju, trebat će paziti na korist sudionika, radi li se naime o tekstu koji je jednostavniji ih prikladniji za okupljenu zajednicu, ili o tekstu koji se ponavlja ili izostavlja, a koji se doznačuje nekomu slavlju kao vlastit, a drugomu daje na volju, kad god to preporučuje pastoralna korist.143 To se može dogoditi ih kada se isti tekst mora čitati drugi put u međusobno bližim danima, npr. nedjeljom i sljedećega svagdana ili kada postoji bojazan da će koji tekst stvoriti određene teškoće u nekoj zajednici vjernika. Neka se ipak pripazi da se u odabiranju tekstova Svetoga pisma njegovi dijelovi trajno ne isključe.

362. Osim mogućnosti odabira nekih prikladnijih tekstova, o kojima je riječ u prethodnim brojevima, konferencijama se biskupa daje mogućnost da u posebnim okolnostima naznače neke prilagodbe glede čitanja, ah tako da se tekstovi odabiru iz propisno odobrena lekcionara.

Molitve

363. U svakoj se misi, ako nije naznačeno drukčije, govore molitve koje su toj misi vlastite. U spomendanima svetaca zborna je molitva ili vlastita ili, ako takva ne postoji, iz pripadnoga zajedničkoga slavlja; molitva nad prinosima i popričesna molitva, ako nisu vlastite, mogu se uzeti ili iz zajedničkoga slavlja ih od svagdana tekućega vremena. U svagdane »kroz godinu« mogu se, pored molitava prethodne nedjelje, uzeti i molitve neke druge nedjelje »kroz godinu« ih pakjedna od mohtava za različite potrebe, koje se nalaze u misalu. No, bit će uvijek dopušteno iz tih misa uzeti i samo zbornu molitvu. Na taj se način pruža bogatiji izbor tekstova kojima se obilatije hrani prošnja vjernika. Za povlaštenija vremena godine taje prilagodba već ostvarena u molitvama koje su dotičnim vremenima vlastite te su u misalu za pojedine svagdane.

Euharistijska molitva

364. Brojna predslovlja kojima obiluje Rimski misal idu za tim da razlozi davanja hvale u euharistijskoj molitvi zasjaju na puniji način i da snažnije iziđu na vidjelo razni vidovi otajstva spasenja.

365. Pri odabiranju euharistijskih mohtava koje se nalaze u Redu mise dobro je držati se ovih pravila:

a) Prvu euharistijsku molitvu ili Rimski kanon, koja se može uvijek uzeti, prikladnije je moliti u one dane za koje je naznačen poseban U zajedništvu, ili u misama s vlastitim Molimo, Gospodine, a tako i u slavljima apostola i svetaca koji se spominju u toj molitvi; isto tako i u nedjelje, osim ako iz pastoralnih razloga prednost treba dati Trećoj euharistijskoj molitvi.

b) Druga se euharistijska molitva, zbog svojih posebnih obilježja, uzima radije na svagdane ili u posebnim prilikama. Mada ima vlastito predslovlje, može se koristiti i s drugim predslovljima, posebno onima koja potpunije očituju otajstvo spasenja, npr. s općim predslovljima. Kad se slavi misa za kojega pokojnika, može se uzeti

poseban obrazac, predložen na pripadnome mjestu, to jest prije Spomeni se i naše braće.

c) Treća euharistijska molitva može se govoriti s bilo kojim predslovljem. Imat će prednost u nedjelje i blagdane. Ako se ta molitva koristi u misama za pokojne, može se uzeti poseban obrazac za pokojnika, umetnut na pripadno mjesto, to jest iza riječi: Sve sinove i kćeri svoje širom svijeta ti, blagi Oče, milostivo k sebi privedi.

d) Četvrta euharistijska molitva ima nepromjenjivo predslovlje i donosi potpuniji sažetak povijesti spasenja. Može se uzeti onda kada misa nema vlastitoga predslovlja i u nedjelje »kroz godinu«. U tu se molitvu, zbog njezina ustrojstva, ne može uklopiti poseban obrazac za pokojnika.

Pjesme

366. Pjesme koje su smještene u Red mise, npr. Jaganjče Božji, nije dopušteno zamijeniti drugim pjesmama. 367. U odabiranju pjesama koje dolaze između čitanja te ulaznih, prinosnih i pričesnih pjesama valja obdržavati ono što se propisuje na odnosnim mjestima *(usp. br. 40-41, 47-48, 61-64, 74, 86-88).*

GLAVA VIII.
PRIGODNE MISE I MOLITVE TE MISE ZA POKOJNE

I. PRIGODNE MISE I MOLITVE

368. Budući daje učinak liturgije sakramenata i sakramentala u tome da se pravo raspoloženim vjernicima gotovo svaka životna zgoda posvećuje božanskom milošću koja provire iz vazmenoga otajstva144 i budući daje euharistija sakrament nad sakramentima, misal pruža primjere misa i mohtava koje se mogu uzeti u raznim prigodama kršćanskoga života za potrebe cijeloga svijeta i sveopće ih mjesne Crkve.

369. S obzirom na veću mogućnost odabiranja čitanja i mohtava, dobro je da se prigodne mise uzimaju umjereno, tj. kad to zahtijeva neka prilika.

370. U svim prigodnim misama, ako izričito nije drukčije određeno, dopušteno je uzeti čitanja svagdana, kao i pjesme između tih čitanja ako pristaju slavlju.

371. Takvim se misama pribrajaju obredne mise, mise za razne potrebe, prigodne i zavjetne.

372. Obredne se mise povezuju sa slavljem sakramenata ih sakramentala. Zabranjene su na nedjelje došašća, na korizmene i vazmene nedjelje, na svetkovine, u dane vazmene osmine, na Spomen svih vjernih mrtvih, na Srijedu pepelnicu i na dane Velikoga tjedna, a osim toga, valja obdržavari i pravila što ih donose obredne knjige ili sami obrasci misa.

373. Mise za razne potrebe ih prigodne uzimaju se u nekim posebnim prilikama, ih povremeno ih u pripadnim godišnjim dobima. Između tih misa mjerodavna vlast može odabrati mise za javne potrebe što će ih tijekom godine određivati konferencija biskupa.

374. Ako se pojavi neka veća potreba ili pastoralna korist, misa za tu potrebu može se slaviti, po nalogu ih dopuštenju dijecezanskoga biskupa, u sve dane osim na svetkovine, na nedjelje došašća, korizme i vazmenoga vremena, na dane vazmene osmine, na Spomen svih vjernih mrtvih, na Srijedu pepelnicu i na dane Velikoga tjedna.

375. Zavjetne mise o Gospodnjim otajstvima ili u čast blažene Djevice Marije, anđela ili kojega sveca ili svih svetaca mogu se slaviti za pobožnost vjernika na svagdane »kroz godinu« sve ako na taj isti dan pada neobvezatni spomendan. Ipak, ne mogu se slaviti, kao zavjetne, mise koje se odnose na otajstva života Gospodinova ih blažene Djevice Marije, osim mise njezina Bezgrješnoga začeća, budući da su ta slavlja vezana uz tijek liturgijske godine.

376. Na obvezatne spomendane, svagdane došašća sve do 16. prosinca uključivo, na svagdane božičnoga vremena poslije 2. siječnja te na svagdane vazmenoga vremena nakon vazmene osmine po sebi su zabranjene mise za razne potrebe i zavjetne mise. Ali ako to traži istinska potreba ili pastoralna korist, može se, prema prosudbi upravitelja crkve ih samoga svećenika slavitelja, u slavlju s narodom uzeti misa koja odgovara toj potrebi ih koristi.

377. Na svagdane »kroz godinu« u koje padaju neobvezatni spomendani ili kad je služba svagdana, dopušteno je slaviti bilo koju prigodnu misu ih uzeti bilo koju prigodnu molitvu, izuzimajući ipak obredne mise.

378. Na osobit se način preporučuje spomen blažene Djevice Marije u subotu, jer se posebno i prije svih svetaca u liturgiji Crkve štuje Majka Otkupiteljeva.145

II. MISE ZA POKOJNE

379. Crkva prinosi za pokojnike euharistijsku žrtvu Kristova vazma da bi, uslijed uzajamna zajedništva svih Kristovih udova, ono što jednima isprosi duhovnu pomoć drugima donijelo utjehu nade.

380. Među misama za pokojnike prvo mjesto pripada sprovodnoj misi; ona se može slaviti svakoga dana, osim na zapovjedne svetkovine, na Veliki četvrtak, u vazmenome trodnevlju i na nedjelje došašća, na korizmene i vazmene nedjelje, poštujući uz to sve što određuju pravne odredbe.146

381. Misa za pokojne nakon stoje primljena vijest o smrti ili na kraju pokopa pokojnika ih o prvoj godišnjici može se slaviti i na svagdane u osmini Božića, u dane kad pada obvezatni spomendan te na sve svagdane, osim na Srijedu pepelnicu i na dane Velikoga

tjedna. Druge ih »svagdanje« mise za pokojnike mogu se slaviti u svagdane »kroz godinu«, na dane na koje padaju neobvezatni spomendani ili je služba svagdana, samo ako su uistinu namijenjene za pokojnike.

382. U sprovodnim misama neka se redovito drži kratka homilija, isključujući ipak bilo koju vrstu sprovodnih pohvalnica.

383. Vjernike, a naročito iz pokojnikove rodbine, valja potaknuti da svetom pričešću sudjeluju u euharistijskoj žrtvi prinesenoj za pokojnika.

384. Ako je sprovodna misa izravno povezana s obredom sprovoda, pošto se izmoli popričesna molitva i izostave završni obredi, vrši se obred posljednje preporuke ili oproštaja; taj se obred vrši samo u nazočnosti mrtvoga tijela.

385. Pri uređenju i izboru onih dijelova mise za pokojnike, osobito sprovodne mise, koji se mogu mijenjati (npr. molitve, čitanja, sveopća molitva), prikladno je ne ispustiti iz vida pastoralne razloge s obzirom na pokojnika, njegovu obitelj i nazočne. Nadalje, neka pastiri posebnu brigu posvete onima koji prigodom sprovoda prisustvuju liturgijskim slavljima ih slušaju evanđelje, bili oni nekatolici ih katolici a koji nikad ih veoma rijetko sudjeluju u euharistiji, ih se čini da su čak izgubili vjeru: svećenici su, naime, sluge Kristova evanđelja za sve ljude.

GLAVA IX.

PRILAGODBE KOJE SPADAJU NA BISKUPE I NJIHOVE KONFERENCIJE

386. Obnova Rimskoga misala provedena u naše vrijeme prema propisu odluka Drugoga vatikanskoga ekumenskoga sabora neumorno je nastojala da svi vjernici u euharistijskome slavlju mogu sudjelovati potpuno, svjesno i djelatno, kako to liturgija po svojoj naravi zahtijeva, a na što sami vjernici imaju pravo i dužnost snagom svoga stanja.147 Stoga, da bi slavlje više odgovaralo odredbama i duhu svete liturgije, u ovoj Uredbi i u Redu mise predložene su neke daljnje prilagodbe koje se povjeravaju prosudbi ili dijecezanskoga biskupa ih konferencija biskupa.

387. Dijecezanski biskup, koji mora biti poput velikoga svećenika svoga stada, od kojega proizlazi i'zavisi život njegovih vjernika u Kristu,143 mora promicati liturgijski život u svojoj biskupiji, njime ravnati i nad njime bdjeti. Njemu se u ovoj Uredbi povjerava da ravna praksom koncelebracije *(usp. br. 202, 374) ,* da donosi odredbe o posluživanju svećeniku kod oltara *(usp. br. 107),* o dijeljenju svete pričesti pod objema prilikama *(usp. br. 283),* o gradnji i uređenju crkava *(usp. br. 291) .* No njemu ponajprije pripada gajiti duh svete liturgije u prezbiterima, đakonima i vjernicima.

388. Prilagodbe, o kojima će biti riječi nešto kasnije, a koje zahtijevaju širu koordiniranost, moraju biti određene u konferenciji biskupa, prema zakonskim odredbama.

389. Konferencijama biskupa ponajprije pripada zadaća da pripreme i odobre izdanje ovoga Rimskoga misala na odobrenim jezicima, kako bi se on, nakon potvrđenja Apostolske stolice, mogao upotrebljavati u zemljama na koje se odnosi.149

Rimski misal treba izdati cjelovito, bilo na latinskome bilo na zakonito odobrenim prijevodima na narodne jezike.

390. Zadaća je konferencija biskupa odrediti i, pošto ih potvrdi Apostolska stolica, u Misal unijeti prilagodbe koje su navedene u ovoj Općoj uredbi i u Redu mise, kao što su:

- kretnje vjernika i držanje tijela *(usp.* gore *br. 43);*

- kretnje odavanja počasti oltaru i evanđelistaru *(usp.* gore *br. 273);*

- tekstovi ulaznih, prinosnih i pričesnih pjesama *(usp.* gore *br. 48; 74; 87);*

- čitanja iz Svetoga pisma koja treba izabrati u posebnim prilikama *(usp.* gore *br. 362);*

- oblik pružanja mira *(usp.* gore *br. 82);*

- način primanja svete pričesti *(usp.* gore *br. 160; 283);*

- materijal oltara i svetih predmeta, posebno svetoga posuđa, kao i materijal, oblik i boja liturgijskoga ruha *(usp. gore, br. 301, 326, 329, 339, 342-346).*

Naime, direktoriji i pastoralne upute koje bi konferencije biskupa smatrale korisnima mogle bi se, uz prethodno potvrđenje Apostolske stolice, na prikladnome mjestu unijeti u Rimski misal.

391. Istim konferencijama pripada zadaća brinuti se osobitom brigom za prijevode biblijskih tekstova koji se upotrebljavaju u slavljenju mise. Naime čitaju se čitanja iz Svetoga pisma i u homiliji tumače, pjevaju se psalmi te iz njegova nadahnuća i poticaja proizlaze molitve, prošnje i liturgijske pjesme, kako bi iz njih liturgijski čini i znakovi dobili svoje značenje.150 Neka se upotrebljava govor koji odgovara mogućnosti shvaćanja vjernika i koji je prikladan javnomu naviještanju, čuvajući ipak značajke vlastite različitim načinima govora koji se upotrebljavaju u biblijskim knjigama.

392. Konferencije biskupa morat će isto tako pomnim nastojanjem pripremiti i prijevod drugih tekstova, kako bi, također u skladu s naravi svakoga jezika, potpuno i vjerno bio izražen smisao izvornoga latinskoga teksta. U izvršavanju toga treba poštivati različite književne vrste koje se koriste u misi, kao što su: predsjedateljske molitve, antifone, poklici, odgovori, litanijski zazivi itd. Neka se pred očima ima činjenica da prijevod teksta ne služi poglavito za razmatranje, već više za naviještanje ili pjevanje u slavljeničkome činu. Neka govor bude prilagođen vjernicima određenoga područja, ali ipak neka bude uzvišen i obilježen svim književnim odlikama, s time da trajno ostaje potreba kateheze o biblijskome i kršćanskome smislu nekih riječi i izričaja. Poželjno je, međutim, da na područjima koja se služe istim jezikom, za liturgijske tekstove, a osobito za biblijske tekstove i tekstove za Red mise, ako je moguće, bude isti prijevod.151

393. Zbog uzvišenoga mjesta koje u slavljima ima pjevanje, kao neizostavan ili sastavni dio liturgije,152 konferencije biskupa odobravaju prikladne melodije, osobito za tekstove Reda mise, za odgo-

vore i poklike puka i za posebne obrede u tijeku liturgijske godine. Isto tako treba da prosude koje glazbene oblike, melodije ili glazbene instrumente dolikuje dopustiti u božanskome kultu, koliko su uistinu prikladni ili koliko se mogu prilagoditi liturgijskoj uporabi.

394. Treba da svaka biskupija ima svoj kalendar i misni proprij. Konferencija biskupa neka pak sa svoje strane načini vlastiti nacionalni kalendar ili - zajedno s drugim konferencijama - kalendar šireg područja, koji mora odobriti Apostolska stolica.153 U tome poslu najviše treba čuvati i štititi dan Gospodnji kao iskonski dan slavlja. Stoga neka se druga slavlja, osim ako su zbilja od velikoga značenja, ne pretpostavljaju danu Gospodnjemu.154 Isto tako treba paziti da liturgijska godina, preuređena prema odluci Drugoga vatikanskoga sabora, ne bude zasjenjena drugotnim elementima. U nacionalnom kalendaru koji treba izraditi neka budu naznačeni *(usp. br. 373)* prosni dani i kvatre te tekstovi i upute za način njihova slavljenja,155 kao i druge posebne odredbe koje treba uvažavati. U izdavanju Misala prikladno je da slavlja koja su vlastita za cijeli narod ili govorno područje budu umetnuta medu slavlja općega kalendara, a ona koja su vlastita za neki kraj ili biskupiju neka se stave u posebni dodatak.

395. Konačno, ako sudjelovanje vjernika i njihovo duhovno dobro iziskuju različitosti i dublje prilagodbe, kako bi sveto slavlje odgovaralo duhu i predaji različitih naroda, konferencije biskupa te prilagodbe mogu, prema odredbi članka 40. Konstitucije o svetoj liturgiji, predložiti Apostolskoj stolici te ih s njezinom suglasnošću uvesti, osobito za one narode kojima je Evanđelje naviješteno u novije vrijeme."" Neka se brižno poštuju posebni propisi koje donosi uputa »O rimskoj liturgiji i inkulturaciji«.157 Glede načina postupanja u svemu tome, valja se držati sljedećega: Ponajprije treba Apostolskoj stolici potanko izložiti prethodni prijedlog, da bi se - nakon što se dobije potrebno dopuštenje - pristupilo izrađivanju pojedinih prilagodba. Nakon što je taj prijedlog Apostolska stolica propisno odobrila, neka se načini pokus na određeno vrijeme i na određenim mjestima. Ako to slučaj zahtijeva, konferencija će biskupa nakon isteka pokusnoga vremena odrediti nastavljanje prilagodba i Apostolskoj stolici na prosudbu podastrijeti zrelu formulaciju o toj stvari.158

396. Ipak, prije negoli dođe do novih prilagodba, osobito onih dubljih, trebat će brižljivo nastojati da se kleru i vjernicima mudro i

uredno pruži neophodna pouka, kako bi se već predviđene mogućnosti mogle ostvariti i primijeniti pastoralni propisi koji odgovaraju duhu slavlja.

397. Neka se također obdržava načelo prema kojemu svaka partikularna Crkva mora biti u skladu s općom Crkvom, i to ne samo glede nauka vjere i sakramentalnih znakova nego i u vezi s običajima, općeprihvaćenima od strane apostolske i neprekinute predaje, a koje treba poštivati ne samo da bi se izbjegle pogrješke nego također da bi se prenijela cjelovitost vjere, jer zakon moljenja Crkve odgovara njezinu zakonu vjerovanja.159 Rimski je obred znatan i dragocjen dio liturgijskoga blaga i baštine Katoličke crkve, a njegovo bogatstvo koristi dobru sveopće Crkve, tako da bi joj gubitak toga blaga uvelike štetio. Taj je obred kroz stoljeća očuvao ne samo liturgijske običaje koji su nastali u gradu Rimu nego je također na dubinski, organski i skladan način u sebe ugradio i neke druge, koji su potjecali iz običaja i duha različitih naroda i partikularnih Crkava, kako Zapada tako i Istoka, te je na taj način postao nadregionalnim. U naše vri jeme postoji jedinstveni identitet i izraz ovoga obreda u tipskim izdanjima liturgijskih knjiga objavljenih vlašću Vrhovnoga svećenika i u odgovarajućim hturgijskim knjigama koje su odobrile konferencije biskupa za svoje područje, a Apostolska ih je stolica potvrdila.160

398. Odredbu Drugoga vatikanskoga sabora da se novine u liturgijskoj obnovi primjenjuju samo ako to zahtijeva istinska i sigurna korist Crkve te nakon potrebne brige da novi oblici - na neki način - organski izrastaju iz starih oblika,161 valja primijeniti i radi inkulturacije samoga rimskoga obreda.162 Uz to, inkulturacija iziskuje potrebno vremensko trajanje da se - zbog žurbe i neopreznosti - ne bi narušila istinska liturgijska predaja. Naposljetku, nastojanje oko inkulturacije ne ide za tim da se stvore nove obredne porodice, nego da se iziđe ususret zahtjevima određene kulture, no na takav način da unesene prilagodbe - učinjene bilo u Misalu bilo u drugim hturgijskim knjigama - ne budu na štetu vlastitoj naravi rimskoga obreda.163

399. Stoga Rimski misal, premda u različitosti jezika i u određenoj raznolikosti običaja,144 mora biti sačuvan za budućnost kao sredstvo i predivan znak cjelovitosti i jedinstva rimskoga obreda.165